

**Proiectul ADA/PNUD:
„Suport pentru procesul național de planificare
a adaptării Republicii Moldova la schimbările climatice”**

G H I D

Valorificarea dimensiunii de gen în politicile de dezvoltare sectorială în contextul adaptării la schimbările climatice

**Valentina Bodrug-Lungu
Ala Druță**

Chișinău, 2017

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Bodrug-Lungu Valentina, Druță Ala

Valorificarea dimensiunii de gen în politicile de dezvoltare sectorială în contextul adaptării la schimbările climatice : Ghid / Valentina Bodrug-Lungu, Ala Druță; Proiectul ADA/PNUD: „Suport pentru procesul național de planificare a adaptării Republicii Moldova la schimbările climatice”. – Chișinău : S. n., 2017 (ÎS „Tipografia Centrală”). – 48 p.

Referințe bibliogr.: p. 26 (17 tit.) și în subsol. – 100 ex.

ISBN 978-9975-53-898-5

551.583:305

B 61

Informația din această publicație nu reflectă în mod necesar
politicile și poziția PNUD și a finanțatorilor

CUPRINS

INTRODUCERE	5
Capitolul I. Adaptarea la schimbările climatice	8
Capitolul II. Gender și schimbările climatice	11
Capitolul III. Repere metodologice de valorificare a dimensiunii de gen în politicile sectoriale în contextul adaptării la schimbările climatice	20
CONCLUZII	34
RECOMANDĂRI	35
Referințe	36
Anexe	38

ABREVIERI

ADA /	Agenția Austriacă de Cooperare
APC	Administrația publică centrală
APL	Administrația publică locală
ASC	Adaptarea la schimbările climatice
EGES	Emisiile de gaze cu efect de seră
IPCC	Comitetul Interguvernamental privind Schimbarea Climei
ODD	Obiectivele de Dezvoltare Durabile
ONG	Organizație non-guvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PSA	Planul sectorial de adaptare
SC	Schimbările climatice
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

INTRODUCERE

Schimbările climatice devin unul dintre cele mai vizibile și evidente fenomene în aspect global, recunoscut prin modificările componentelor climatice, ale mediului natural, dar și cele din organizarea socială.

Acest fenomen este o provocare în continuă creștere, în special pentru țările în curs de dezvoltare. În pofida eforturilor mari din ultimii ani de a reduce emisiile de gaze cu efect de seră (GES) la nivel global, fenomenul schimbărilor climatice persistă și va persista pe viitor. Datorită inerției sistemului climatic, temperatura medie globală va continua să crească generând un impact negativ asupra sistemelor antropice și naturale și provocând fenomenul de încălzire globală.

În viziunea experților, încălzirea globală implică, în prezent, două probleme majore pentru omenire: pe de o parte, necesitatea reducerii drastice a emisiilor de gaze cu efect de seră în vederea stabilizării nivelului concentrației acestor gaze în atmosferă care să împiedice influența antropică asupra sistemului climatic și să dea posibilitatea ecosistemelor naturale să se adapteze în mod natural, iar, pe de altă parte, necesitatea adaptării la efectele schimbărilor climatice, având în vedere că aceste efecte sunt deja vizibile și inevitabile din cauza inerției sistemului climatic, indiferent de rezultatul acțiunilor de reducere a emisiilor¹.

Schimbările climatice se manifestă în:

- creșterea variabilității climei. Amplituda variației factorilor climatici s-a schimbat mult comparativ cu un secol în urmă și această tendință este în creștere. Fluctuațiile climatice curente se manifestă în maxime și minime termice ale aerului, în succesiunea rapidă a unor perioade îndelungate de secete cu ploi abundente, în frecvența primăverilor timpurii, a iernilor calde.
- consecințele generate de schimbările continue și graduale. În cele mai multe domenii de activitate ale omului, consecințele vor fi semnificative pe termen mediu și lung.
- consecințele generate de apariții mai frecvente și mai intense ale evenimentelor extreme, cum ar fi: precipitații intense, furtuni, valuri de căldură sau perioade lungi de secetă. Acestea, de asemenea, includ incendiile forestiere, inundații, secetă, stres termic.

În Moldova impactul negativ se resimte în dezastrele de tipul: valurilor de căldură, secetei, îngheturilor, furtunilor puternice, inundațiilor, grindinei etc.

La etapa actuală, schimbările climatice, care generează un complex de probleme de interes global, se află în atenția tuturor statelor și necesită măsuri cât mai urgente de adaptare la efectele schimbărilor climatice. Astfel, adaptarea la efectele schimbărilor climatice trebuie să reprezinte un element important al politicii naționale.

În Republica Moldova, în contextul tendințelor globale, a fost elaborată *Strategia națională de adaptare la schimbarea climei a Republicii Moldova*. În vederea eficientizării răspunsului statu-

¹ Ghid privind adaptarea la efectele schimbărilor climatice, București. <http://www.meteoromania.ro/anm/images/clima/SSCGhidASC.pdf>

lui cu suportul proiectului ADA/ PNUD: „Suport pentru procesul național de planificare a adaptării Republicii Moldova la schimbările climatice”, au fost elaborate mai multe documente în vederea adaptării specifice a sectoarelor sănătate, silvicultură, energie, transport și infrastructură la efectele schimbărilor climatice.

Totodată, politicile la nivel național, sectorial și local trebuie dezvoltate ținând cont de abordările prin prisma drepturilor omului și egalității de gen, în baza principiilor solidarității și coeziunii sociale.

Reiterăm faptul că Parlamentul European, recunoscând că schimbările climatice exacerbează discriminarea bazată pe sex, pe lângă celelalte efecte dezastruoase, subliniază faptul că schimbările climatice și efectele negative ale acestora ar trebui, de asemenea, considerate o problemă de dezvoltare cu implicații de gen, care afectează toate sectoarele (social, cultural, economic și politic), de la nivel local până la nivel global, și că sunt necesare eforturi concertate din partea tuturor părților implicate pentru a face astfel încât măsurile de reducere a schimbărilor climatice și a riscului de dezaastre să respecte dimensiunea de gen, populațiile indigene și drepturile omului².

Statele lumii, prin aprobarea noii Agende de Dezvoltare Durabilă („Agenda 2030”)³, au confirmat angajamentul în vederea realizării dezvoltării durabile în cele trei dimensiuni –economică, socială și de mediu – într-un mod echilibrat și integrat. Astfel, Obiectivul 5 prevede realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și fetelor; Obiectivul 13 prevede adoptarea măsurilor urgente de combatere a schimbărilor climatice și impactului acestora.

În același timp, țintele Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) oferă repere pentru politicile sectoriale (educație, sănătate, transport, agricultură, energie, apă etc.) în contextul adaptării la schimbările climatice.

Astfel, adaptarea și atenuarea schimbărilor climatice sunt esențiale pentru protecția mijloacelor de bunăstare și realizarea unui progres continuu al dezvoltării durabile. Schimbările climatice afectează toți membrii societății, dar impactul acestora poate fi diferit asupra bărbaților și femeilor. Prin urmare, este important să înțelegem dimensiunea de gen atunci când se elaborează măsurile de adaptare/ de atenuare a schimbărilor climatice, având în vedere rolurile și responsabilitățile diferite ale femeilor și bărbaților în societate/ comunitatea acestora.

În acest context, a fost elaborat prezentul „*Ghid de valorificare a dimensiunii de gen în politicile de dezvoltare sectoriale în contextul adaptării la schimbările climatice*” (în continuare - „Ghidul”) în vederea fortificării capacității de adaptare a instituțiilor abilitate din Republica Moldova la efectele actuale și potențiale ale schimbărilor climatice, prin prisma dimensiunii egalității de gen.

Scopul „Ghidului” constă în sensibilizarea de gen a specialiștilor abilitați din diverse domenii, care au reprezentat ținta Proiectului ADA/PNUD „Suport pentru procesul național de planificare a adaptării Republicii Moldova la schimbările climatice” și anume: al transportului și infrastructurii drumurilor, al sănătății, al silviculturii și al energiei, în vederea integrării dimensiunii

² Rezoluția Parlamentului European din 20 aprilie 2012 privind femeile și schimbările climatice (2011/2197(INI)) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0145&language=RO&ring=A7-2012-0049>

³ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

de gen în cadrul conceptual și normativ, la fel în activitățile sectoriale în contextul schimbărilor climatice.

Obiectivele „Ghidului”:

- ❖ a ghida planificatorii sectoriali în incorporarea dimensiunii de gen în mod eficient în planificarea sectorială;
- ❖ a familiariza specialiștii cu specificul dimensiunii egalității de gen în sectoarele țintă ale proiectului în contextul schimbărilor climatice;
- ❖ a asigura specialiștii cu instrumente practice în vederea valorificării dimensiunii egalității de gen în sectoarele țintă ale proiectului în raport cu schimbările climatice;
- ❖ a identifica măsurile speciale sensibile la gen privind adaptarea segmentelor critice pentru a limita efectele negative prognozate ale schimbărilor climatice.

„Ghidul” este adresat autorităților centrale, sectoriale și locale, specialiștilor abilitați, dar și persoanelor interesate de subiect.

Prezentul „Ghid” va contribui la o înțelegere mai bună a impactului anticipat al schimbărilor climatice din perspectiva egalității de gen și a factorilor favorizanți care condiționează deciziile și comportamentul femeilor și și cel al bărbaților, inclusiv în cadrul sectoarelor menționate.

CAPITOLUL I. ADAPTAREA LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE

Schimbările climatice afectează comunitățile, ecosistemele, sectoarele economice pe tot globul. Așadar, toate sistemele umane trebuie să se adapteze la aceste schimbări climatice.

Adaptarea este un element esențial al răspunsului organismelor vii la schimbările factorilor climatici, iar pentru om **înseamnă anticiparea efectelor negative ale schimbărilor climatice și luarea de măsuri adecvate pentru a preveni sau minimiza daunele pe care le poate provoca acest fenomen. Adaptarea**, la fel, presupune profitarea de oportunitățile care pot apărea.

Conform definiției IPCC (Comitetul Interguvernamental privind Schimbarea Climei), adaptarea este un proces de ajustare a sistemelor naturale și antropice la variabilitatea climatică curentă sau la schimbările climatice ulterioare, în scopul moderării daunelor sau explorării oportunităților de beneficiu (IPCC, AR3,2001). Conform unei completări ulterioare a acestei definiții efectuate de IPCC în AR5 (2014), adaptarea este procesul de ajustare a sistemelor antropice sau naturale la clima actuală sau cea prognozată, precum și la efectele ei. În sistemele umane, adaptarea urmărește să modereze sau să evite potențialele daune sau să profite de oportunitățile benefice. În unele sisteme naturale, intervenția umană poate facilita adaptarea la clima prognozată și la efectele ei.

Articolul 2 al Convenției - Cadru a ONU (1992) indică necesitatea stabilizării concentrației emisiilor de gaze cu efect de seră la nivelul care ar preveni interferența antropică cu sistemul climatic. Un astfel de nivel ar trebui realizat într-un interval de timp suficient pentru a permite ecosistemelor să se adapteze în mod natural la schimbările climatice, pentru a se asigura că producerea de alimente nu este amenințată și pentru a permite dezvoltării economice să se desfășoare în mod durabil.

Pentru prima dată Acordul de la Paris (2015) a stabilit un obiectiv global de adaptare: „de sporire a capacității de adaptare, de consolidare a rezilienței și de reducere a vulnerabilității la schimbările climatice, în vederea contribuirii la dezvoltarea durabilă și asigurarea unui răspuns adecvat de adaptare în contextul obiectivului de temperatură”. Necesitățile specifice ale țărilor, în special a celor în dezvoltare care și sunt cele mai vulnerabile la schimbările climatice, au fost recunoscute ca fiind unul dintre principiile fundamentale ale acestui nou instrument juridic.

În baza expertizei naționale și internaționale a evaluărilor efectuate la nivel național și sub-național, s-a constatat o vulnerabilitate înaltă a Republicii Moldova față de schimbările climatice. Această vulnerabilitate este condiționată nu numai de expunerea și sensibilitatea înaltă a sectoarelor-cheie ale economiei: agricultura, sănătatea, silvicultura, transportul, energia, resursele de apă, dar și de capacitățile adaptive reduse ale instituțiilor, precum și nivelul tehnologic relativ modest. Din acest motiv, adaptarea la schimbările climatice trebuie să devină o prioritate națională și un component primordial al dezvoltării sustenabile. Această prioritate a fost enunțată de către țară în Contribuțiile Naționale Determinate (2016), dezvoltând componentul adaptării deopotrivă cu cel al atenuării.

Schimbările climatice constituie o problemă complexă, cuprinzând domeniile climatic, tehnologic, instituțional, economic, social, politic. Prin urmare, adaptarea este un proces dinamic, complex și iterativ. Pentru a trata această complexitate, este important ca Republica Moldova să nu

perceapă adaptarea la schimbările climatice ca ceva ocazional, *ad hock* sau să extindă temporar acțiunile tradiționale de adaptare ce reduc din impactul factorilor climatici și să adopte acțiuni vaste, care ar fi inovatoare la scară largă și intense în impact, ar implica planificarea adaptării la scară națională, sectorială și locală cu implementare colectivă, dar și cu acțiuni de adaptare autonomă, care implică reprezentanți individuali ai societății ce pot contribui la efectul cumulativ al unei adaptări transformatoare.

Implicarea tuturor părților interesate potențial afectate este necesară pentru a dezvolta o percepere corectă a vulnerabilităților. Schimbările climatice afectează și vor afecta diferite sectoare, arii geografice și grupuri sociale în mod diferit, astfel unele dintre ele sunt mai vulnerabile comparativ cu altele. Diferențele în vulnerabilitate și senzitivitate apar din cauza factorilor non-climatici și a inegalităților multidimensionale adesea produse de procese de dezvoltare inegale. Aceste diferențe formează riscuri diferențiate din cauza schimbărilor climatice. Persoanele și comunitățile, care sunt din punct de vedere social, economic, cultural, politic, instituțional sau în alt mod marginalizate, devin deosebit de vulnerabile la schimbările climatice. Schimbările climatice se preconizează să amplifice riscurile existente legate de climă și să creeze noi riscuri pentru sistemele naturale și umane. Unele dintre aceste riscuri vor fi limitate la un anumit sector sau regiune, iar altele vor avea efecte cascadă. Cunoașterea vulnerabilității oferă perspectiva înțelegerii necesităților de construire a rezistenței și a activităților de adaptare necesare.

Angajarea și coordonarea între diferitele niveluri de guvernare: național, sub-național și local, sunt adesea critice pentru intensificarea eforturilor de adaptare și poate oferi oportunități pentru a cataliza schimbările transformatoare. O astfel de implicare și coordonare pot fi realizate prin diverse mecanisme, inclusiv prin acordarea de finanțare, prin integrarea adaptării în procesele de planificare și prin generarea comună a cunoștințelor multidisciplinare. În procesul de planificare și implementare a adaptării este importantă participarea tuturor părților interesate, în special a celor care reprezintă grupurile vulnerabile. Consolidarea instituțiilor statale de la toate nivelurile pentru a-și fortifica capacitățile de a planifica și a implementa adaptarea necesită un efort continuu și, prin urmare, trebuie să fie susținut dincolo de durata unui proiect sau program. Este necesar de a identifica abordarea adecvată pentru a transforma provocările generate de schimbările climatice în oportunități, de a încuraja acțiunile inovative cu potențial de replicare. Acțiunile de adaptare ca răspuns la provocările climatice trebuie să fie sustenabile, respectiv, trebuie să fie senzitive spațial și temporal, cu impact atât asupra generațiilor curente, cât și a celor de viitor. Totodată, ele pot fi o modalitate care promovează căile de dezvoltare alternativă precum tranziția la economia cu emisii reduse de carbon. Răspunsurile de adaptare trebuie să fie inclusive, influențând diferite grupuri sociale și adresând necesitățile grupurilor vulnerabile, totodată, trebuie să fie flexibile în fața condițiilor schimbătoare de mediu. Eficiența acțiunilor poate fi măsurată atât prin contribuția lor la dezvoltare, cât și prin reducerea vulnerabilității față de factorii climatici și sporirea rezilienței sistemelor.

E important de conștientizat că adaptarea nu este neutră și, prin urmare, nu toate acțiunile de adaptare vor fi benefice, deaceia factorii de decizie trebuie să posedă cunoștințe profunde referitoare la modalitățile benefice de adaptare, precum și în prioritizarea acțiunilor de adaptare, în special a celor investiționale, în implementarea tehnologiilor, dezvoltarea capacităților, soluționarea problemelor grupurilor vulnerabile ale societății etc. În schimbările climatice diferite grupuri de actori produc diferite tipuri de cunoștințe referitor la schimbările climatice și sursa de informare utilizată în luarea deciziilor este de o importanță crucială în alegerea și prioritizarea căilor de dezvoltare.

Adaptarea sustenabilă prin acțiunile sale contribuie la dezvoltarea socială și economică, inclusiv echitatea socială, de gen și integritatea de mediu.

Adaptarea efectivă la schimbările climatice necesită o planificare, ținând cont de circumstanțele pe termen mediu și cele pe termen lung ale unui climat în schimbare. *Planul Național de Adaptare* (PNA) reprezintă un instrument puternic pentru a conjuga diverse eforturi de adaptare în strategii naționale coerente și durabile. Procesul de formulare și implementare a PNA urmărește să reducă vulnerabilitatea de diferite nivele, să faciliteze integrarea adaptării la schimbările climatice într-o manieră coerentă în politicile, programele și activitățile relevante noi și cele existente, în special procesele și strategiile de planificare a dezvoltării, în toate sectoarele relevante și la diferite niveluri, după caz.

Realizarea PNA-urilor ca proces și nu numai de cânt ca document se va efectua în mod iterativ și se va constitui din planuri sectoriale ale activităților de adaptare formulate în *Planuri Sectoriale de Adaptare* (PSA). PSA-le vor avea obiective și ținte bine stabilite, sensibile la dimensiunea de gen, care vor contribui la definitivarea unui obiectiv global al PNA, la fel sensibil la dimensiunea de gen.

Activitățile de elaborare a PNA-ului au fost inițiate în cadrul proiectului ”*Suport pentru procesul național de planificare a adaptării Republicii Moldova la schimbările climatice*”, care este un mod practic de a susține Republica Moldova în eficientizarea integrării adaptării la schimbările climatice. Suportul oferit de către Agenția de Cooperare pentru dezvoltare a Austriei (ADC) cu finanțare din partea Ministerului Federal al Agriculturii, Silviculturii, Mediului și Managementului Apelor al Republicii Austria a contribuit la fortificarea cadrului instituțional și de politici pentru procesul de planificare și bugetare pe termen mediu și pe termen lung a măsurilor de adaptare, precum și a capacităților instituționale și tehnice pentru elaborarea iterativă a PNA și PSA. În cadrul componentului practic, au fost implementate intervenții de adaptare în sectoarele prioritare prin proiectele demonstrative la nivel local în baza măsurilor de adaptare tip tehnologic.

Dimensiunea de gen a fost încorporată în toate activitățile de proiect și a demonstrat că această abordare poate eficientiza realizarea obiectivelor propuse, dimensiunea de gen în contextul schimbărilor climatice fiind una prioritară.

Încorporarea adaptării la schimbările climatice prin prisma de gen în planificarea sectorială necesită cunoștințe în ambele domenii conexe și instrumente elaborate care să sprijine planificatorii sectoriali, dar și cei locali în a integra elementele menționate în politici, în strategii, în planuri, în programe, adoptând această modalitate ca un component important al agendei de planificare.

CAPITOLUL II. GENDER ȘI SCHIMBĂRILE CLIMATICE

2.1. DELIMITĂRI CONCEPTUALE

În vederea identificării conexiunii dintre egalitatea de gen și schimbările climatice, este necesară prezentarea conceptelor de bază.

Gender/ Gen se referă la caracteristicile femeilor și bărbaților construite social, exprimate prin rolurile și responsabilitățile socioculturale ale femeilor și bărbaților într-o societate concretă. Majoritatea oamenilor se nasc cu sexul definit, dar ei învață normele și comportamentele corespunzătoare societăților lor, inclusiv interacțiunile cu persoane de același sau de alt sex, în cadrul gospodăriilor casnice, în câmpul muncii, la nivel de comunități. Genul poate varia de la o societate la alta, în timp și spațiu, de la o cultură la alta și între culturi.

Sexul se referă la diferențele biologice și fiziologice care definesc o persoană ca femeie sau bărbat, cum ar fi organele de reproducere interne și externe, precum și hormonii și cromozomii. Diferențele fiziologice dintre bărbați și femei sunt universale și, de obicei, determinate la naștere.

Rolurile de gen (*gender roles* – engl.) sunt comportamente învățate într-o societate concretă, comunitate sau grup social, în care oamenii sunt condiționați să perceapă activități, sarcini și responsabilități ca fiind asociate bărbaților sau femeilor. Aceste percepții sunt influențate de: vârstă, clasă, rasă, etnie, cultură, religie sau alte ideologii, la fel de mediul geografic, socioeconomic și politic. Rolurile de gen într-un context social dat pot fi flexibile sau rigide, similare sau diferite, complementare sau contradictorii.

Abordarea integratoare a egalității de gen (*gender mainstreaming* – engl.) este un proces de identificare și integrare a necesităților și intereselor femeilor și bărbaților în fiecare program, politică, strategie, activități administrative sau financiare ce țin de măsurile de adaptare la schimbările climatice. Respectiv, acestea ar trebui să ia în considerare toate relațiile complexe dintre bărbați și femei, pentru a înțelege circumstanțele diferite în care aceștia conviețuiesc și activează în raport cu domeniul de referință și a analiza diferențele și diversitatea acestora.

Analiza de gen (*gender analysis* – engl.) este un instrument de diagnosticare a diferențelor dintre femei și bărbați în ceea ce privește activități specifice, condiții, necesități, accesul la/controlul asupra resurselor lor, precum și accesul acestora la beneficii de dezvoltare și de luare a deciziilor. Analiza de gen a acțiunilor privind schimbările climatice vizează integrarea celor două domenii (de gen și schimbările climatice) și poate oferi explicații referitoare la impactul schimbărilor climatice și al inegalității de gen, care se condiționează reciproc.

Evaluarea impactului de gen (*gender impact assessment* (GIA) – engl.) este un tip de analiză de gen a politicilor/ proiectelor publice. Evaluarea impactului de gen poate fi efectuată:

- Ex-ante: Pentru a evalua efectele potențiale ale modificărilor propuse ale documentului de politici/ proiect. Această evaluare se efectuează la etapele de dezvoltare a unei politici sau legi (de exemplu, înainte de punerea în aplicare).
- Ex-post: Pentru a evalua efectele reale ale unei politici/ proiect sau ale unei legi în vigoare. Această evaluare se efectuează fie în timpul punerii în aplicare a unei politici,

pentru a monitoriza efectele sale asupra bărbaților și femeilor, fie după punerea în aplicare a unei politici sau legi, pentru a evalua efectele sale asupra bărbaților și femeilor.

Stereotipurile de gen (*gender stereotypes* – engl.) reprezintă convingeri, idei, credințe care, limitând femeile și bărbații la rolurile tradiționale, fortifică imaginea simplistă, distorsionată a femeilor și bărbaților și pot duce la discriminarea în bază de gen. Stereotipurile condiționează deciziile, valorile și comportamentul acestora în condițiile de adaptare la schimbările climatice.

Egalitatea de gen (*gender equality* – engl.) se referă la exercitarea de drepturi și de responsabilități egale de către bărbați și femei, precum și de băieți și fete, în toate sferele vieții, accentul fiind pe egalitatea de oportunități pentru bărbați și femei de a beneficia pe deplin de politicile și serviciile din diverse sectoare.

2.2. DIMENSIUNEA DE GEN A SCHIMBĂRILOR CLIMATICE

Impactul schimbărilor climatice vizează factorii combinați ai riscurilor naturale și vulnerabilității oamenilor. Aceste vulnerabilități iau forma de expunere fizică, vulnerabilitate socioeconomică, capacitate limitată de a reduce vulnerabilitatea / riscul schimbărilor climatice și de a răspunde acestora.

Femeile și bărbații au experiențe diferite, percep și identifică în mod diferit riscurile cu referire la sănătate, activitate și viață în contextul schimbărilor climatice. Capacitățile de reducere a vulnerabilității și a riscurilor sunt determinate de mai mulți factori: sărăcie, clasă socială, educație, vârstă, etnie și relațiile de gen etc.

Deoarece schimbările climatice au un impact mai puternic asupra grupurilor marginalizate, femeile și fetele sunt cel mai expuse riscului acestora, ele înregistrând rate mai mari de morbiditate, mortalitate și impact economic, datorate capacităților reduse de rezistență față de riscuri.

De exemplu, în situația hazardelor naturale, femeile sunt supuse unui risc mai mare de rănire sau deces, cauzat de condițiile fizice. În cazul hazardelor chimice/ antropogene, utilizarea POP poate avea consecințe nefaste asupra sănătății reproductive. În cazul hazardelor biologice/sociale, trebuie să se țină cont că apa din fântâni (în cazuri de contaminare) este utilizată de femei în proporții mai mare, astfel și gradul de expunere acestui risc este mai mare.

- Relațiile actuale de gen în reducerea riscului de calamități sunt determinate de rolurile și responsabilitățile femeilor și bărbaților la domiciliu și în societate (care diferă deseori prin conținut, implicare și impact).
- Treburile casnice, inclusiv asigurarea igienei și salubrității, îngrijirea copiilor și bolnavilor sunt, de obicei, considerate drept responsabilitatea femeii.

Femeile au grijă de gospodărie și de membrii familiei, situații care cel mai adesea le limitează mobilitatea și le sporește vulnerabilitatea în fața calamităților naturale. De exemplu, în condiții de secetă sau precipitații abundente, femeile sunt nevoite să muncească mai mult pentru a asigura hrana, apa și energia necesare pentru gospodărie.

Drept provocare socială și de gen semnificativă în contextul schimbărilor climatice este considerat fenomenul îmbătrânirii.

- Fenomenul îmbătrânirii demografice necesită o abordare responsabilă, acesta fiind caracterizat prin prevalarea numerică a femeilor printre persoanele în etate, cu necesități specifice, respectiv, fiind necesară restructurarea serviciilor sociale și de sănătate, la fel a serviciilor de transport, de energie, de salubritate etc./ajustarea infrastructurii (în special în mediul rural).
- Persoanele în etate reprezintă unul dintre grupurile de vulnerabilitate sporită la schimbările climatice, cauzată de mobilitatea redusă și sensibilitatea față de boli specifice îmbătrânirii.
- Având în vedere importanța agriculturii în economia Republicii Moldova, populația din zonele rurale necesită o atenție deosebită. Totodată, multe femei din zonele rurale nu au vechime în muncă, acestea nu sunt eligibile pentru a solicita despăgubiri sau indemnizații în caz de calamități naturale. În condițiile de resurse limitate, accesul la servicii de transport, energie, apă și salubritate devine o problemă de supraviețuire.
- În același timp, bărbații tind deseori să subestimeze nivelul riscului, în special ce ține de trafic (șofajul cu viteză mare, în stare de ebrietate, ignorarea centurii de siguranță etc.), fapt ce trebuie luat în vedere în cadrul programelor de instruire și serviciilor de asistență.
- Femeile, grație experienței de administrare a resurselor naturale și casnice la nivel de comunitate și gospodărie, pot contribui la elaborarea și realizarea strategiilor de trai adaptate la realitățile determinate de schimbările climatice.

Profilul femeilor vârstnice în Moldova (BNS, 2016)⁴:

- În total din populația țării fiecare a cincea persoană este femeie de 60 de ani și peste.
- Unui bărbat de 60+ ani, revin **1,5 femei** de vârsta respectivă.
- Unui bărbat de 80+ ani, revin **3,1 femei** de vârsta respectivă.
- Fiecare a doua femeie vârstnică de la sate (50%) și fiecare a treia din urbe (32%) au renunțat la vizita la medic (o bună parte din cauza insuficienței mijloacelor financiare).

Schimbările climatice pot intensifica inegalitatea de gen, iar un dezastru poate agrava situația femeilor și mai mult.

La femei, nivelul riscului este diferit comparativ cu bărbații, respectiv și capacitățile de rezistență sunt diferite.

De exemplu: mobilitatea redusă din cauza persoanelor aflate în îngrijire, la fel și lipsa/ insuficiența de mijloace de transport, poate limita posibilitatea de transportare a produselor alimentare, a apei, a lemnului în perioada calamităților, sporind, în special, eforturile femeilor.

⁴ Profilul femeilor vârstnice / Ala Negruța; Biroul Național de Statistică, PNUD, UN Women. Chișinău, 2016

Datele statistice confirmă existența discrepanțelor de gen în activitatea casnică, utilizarea serviciilor de transport, fapt ce afectează deciziile și comportamentul femeilor și cel al bărbaților în situații de risc, inclusiv ce țin de schimbările climatice.

În general, sectorul transporturilor și cel energetic sunt spații marcate de gen. De exemplu, în domeniul transportului terestru și al celui acvatic, lucrătorii de sex feminin reprezintă mai puțin de 20% din forța de muncă⁵.

Cercetările demonstrează că sectoarele menționate anterior sunt dominate de valori și practici masculine, ceea ce face dificilă angajarea femeilor în aceste domenii. Respectiv, trebuie create medii de lucru "prietenoase" la gen pentru a sprijini încadrarea femeilor în câmpul muncii și a elimina stereotipurile de gen din domeniu.

În Republica Moldova⁶:

- *Opt din zece femei și nouă din zece bărbați se deplasează zilnic cu un anumit scop, călătoria durând circa 1,4 ore.*
- *Două treimi din timpul lor de deplasare femeile îl parcurg pe jos și un sfert din acest timp – în transportul public.*
- *Bărbații dedică de trei ori mai mult timp călătoriilor cu autoturismele în comparație cu femeile.*
- *Serviciile de taxi sunt utilizate mai mult de către femei și locuitorii orașelor.*
- *Femeile câștigă în medie cu circa 13% mai puțin decât bărbații.*
- *Femeile alocă zilnic pentru lucrări neremunerate aproape de două ori mai mult timp, comparativ cu bărbații.*
- *Femeile sunt antrenate în activități aducătoare de venit într-o măsură mai mică decât bărbații.*

Eficiența reducerii riscului, precum și a acțiunilor de prevenire, de pregătire și ripostă în cazul dezastrelor climatice, poate fi fortificată prin luarea în calcul a gradului variat de vulnerabilitate a diferitor grupuri sociale și de gen.

Astfel, includerea dimensiunii egalității de gen în documentele de politici, în realizarea activităților de adaptare, alocațiile financiare, monitorizarea și evaluarea schimbărilor climatice reprezintă o precondiție semnificativă a procesului de adaptare eficientă la schimbările climatice.

⁵ Sursa: http://www.wecf.eu/cms/download/2004-2005/fact_sheet_CC_gender_Russ.pdf

⁶ http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Utilizarea_timpului_RM/Note_analitice_rom/03_brosur_ROM.pdf

http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/femei_si_barbati/Portret_statistic_femei.pdf

ARGUMENTE ÎN FAVOAREA EGALITĂȚII DE GEN PER SEC-TOARE:

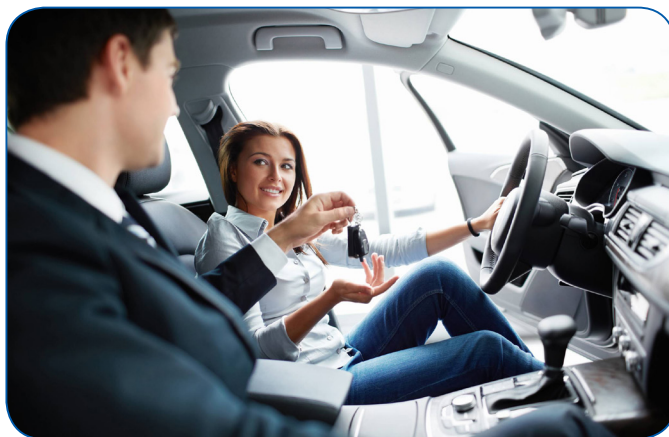
SECTORUL DE TRANSPORT

- Femeile și bărbații dispun de diferite tipuri de cunoștințe/ experiență ce țin de trans-port, fie prin rolurile lor de conducători/ pasageri/ pietoni, fie în calitate de profesioniști în sectorul de transport. Respectiv, politicile și intervențiile trebuie să țină cont de di-ferențele de gen, de capacitățile diferite de a anticipa riscul, de ripostă și recuperare.
- Din publicitate, filme și literatură constatăm că bărbații sunt mai des reprezentați călătō-
rind – ca proprietari și conducători auto, iar femeile – ca fiind responsabile de treburile casnice/ utilizatoare ale transportului public. Aceste modele trebuie ajustate în raport cu egalitatea, durabilitatea și prioritățile de mediu (în special în contextul schimbărilor climatice).
- Genul este un factor important de stratificare a utilizării transportului la toate nivelurile. Cercetările denotă faptul că și călătoriile auto și ideile de mobilitate și libertate, asociate cu automobilul, sunt strâns legate de identitatea masculină.
- Integrarea perspectivei de gen în elaborarea programelor va contribui la îmbunătățirea echității de gen în participare, beneficii și oportunități.

Transportul oferă oamenilor mai multe oportunități pentru mobilitate și dezvoltare.

*În diferite țări, bărbații călătoresc mai mult, la distanțe mai mari, cu automobile, pe când femeile se deplasează mai des cu transportul public la distanțe mai limitate. Situațiile sunt determinate de diferențele de gen în distribuirea activităților casnice, de piața forței de mun-
că, precum și de socializarea de gen.*

Un nivel înalt de dezvoltare economică este asociat cu accesul egal al bărbaților și femeilor la resurse (inclusiv de transport), diminuarea inegalităților de gen cu referire la venituri etc. Respectiv, accesul la servicii de transport moderne și sigure, contribuie la restructurarea sarcinilor casnice ale femeilor, oferindu-le mai mult timp pentru activități de antreprenoriat ș.a., contribuind la dezvoltarea lor economică și socială.

SECTORUL SILVIC

- Abilitarea femeilor în silvicultură/ sectorul forestier poate crea oportunități semnificative de dezvoltare și genera beneficii colaterale importante pentru gospodăriile și comunitățile acestora, în special în zonele rurale. Având în vedere cunoștințele și rolul lor în sectorul forestier și silviculturii, femeile trebuie să fie reprezentate în mod satisfăcător în instituțiile relevante, acceptate ca părți interesate cu punctele de vedere și interese specifice și persoane care pot lua deciziile de transformare.
- Femeile joacă un rol semnificativ în colectarea, producerea, distribuirea și utilizarea produselor forestiere, în special în comunitățile vulnerabile. Valorificarea acestor experiențe ar contribui la realizarea mai eficientă a proiectelor de silvicultură.
- Totodată, accesul la serviciile energetice moderne, care presupun și reducerea utilizării lemnului, contribuie la micșorarea sarcinilor casnice ale femeilor, oferindu-le mai mult timp pentru alte activități precum educația, protecția sănătății și activități de antreprenoriat ș.a.

Având în vedere responsabilitățile femeilor, ce țin de asigurarea gospodăriilor cu produse alimentare și combustibil, reducerea resurselor forestiere sporește povara femeilor.

În Moldova:

- *Exploatațiile agricole sunt conduse preponderent de bărbați (64%);*
- *Femeile câștigă în medie cu circa 13% mai puțin decât bărbații;*
- *Femeile cheltuie zilnic pentru lucrări casnice cu 2 ore mai mult;*
- *Femeile beneficiază de pensii pentru limita de vârstă mai mici decât bărbații;*
- *Femeile sunt antrenate în activități aducătoare de venit într-o măsură mai mică decât bărbații.*

Sursa: www.statistica.md

SECTORUL ENERGETIC

- Energia contribuie semnificativ la dezvoltarea habitusului uman. Identificarea și abordarea nevoilor femeilor și bărbaților reprezintă elemente critice pentru asigurarea succesului politicii în sectorul energetic. Respectiv, integrarea dimensiunii de gen în politicile energetice poate spori eficiența acestora.
 - Femeile și bărbații au diferite tipuri de cunoștințe/experiență ce țin de energie, fie prin rolurile lor tradiționale, sau non-tradiționale (în special, în gospodăriile conduse de femei), fie în calitate de profesioniști în sectorul energetic. Respectiv, politicile și intervențiile promovate în domeniu trebuie să țină cont de diferențele de gen, de capacitățile diferite de a anticipa riscul, de ripostă și recuperare.
 - Femeile joacă un rol esențial în producerea, distribuirea și utilizarea energiei, în special în comunitățile social vulnerabile. Valorificarea acestor experiențe ar contribui la realizarea mai eficientă a unor proiecte energetice.
- *Accesul la servicii energetice moderne contribuie la reducerea sarcinilor casnice ale femeilor, oferindu-le mai mult timp pentru alte activități precum educația, protecția sănătății, activități de antreprenoriat și altele.*

2.3. PROVOCĂRI REFERITOARE LA VALORIFICAREA ASPECTELOR SOCIALE ȘI DE GEN ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE:

- ❖ Lipsa evaluării impactului de gen a politicilor în domeniile de transport/ infrastructură, sănătate, energie, agricultură etc. duce la evaluări incomplete a situației și subestimarea riscurilor, a impactului acțiunilor asupra femeilor și bărbaților
- ❖ Ignorarea dimensiunii de gen poate duce la evaluări incomplete ale situației și la subestimarea riscurilor. Or identificarea riscurilor și evaluarea acestora, având în vedere specificul de gen/ gradul diferit de vulnerabilitate, pot contribui la intervenții mai eficiente și cost-eficiente de reducere a riscurilor în cazul schimbărilor climatice

- ❖ Sistemul de învățământ contribuie la reproducerea stereotipurilor tradiționale de gen prin orientarea profesională tradițională a tinerilor, limitând accesul fetelor în sectorul de transport și drumuri, energie, silvicultură, apă și salubritate etc.

Provocări referitoare la valorificarea aspectelor sociale și de gen pe sectoare:

* în sectorul de transport:

- Grupurile vulnerabile precum femeile nevoiașe cu copii, femeile în etate, femeile din mediul rural, se confruntă deseori cu obstacole ce țin de transport (prețurile, frecvența, confortul etc.);
- Deseori, problemele cu transportul, drumurile deteriorate afectează mobilitatea cetățenilor, în special a femeilor cu copii și a femeilor/ bărbaților în etate, limitând accesul la servicii educaționale, sociale și de sănătate;
- Persistența stereotipurilor de gen precum că femeile conducătoare auto sunt mai puțin capabile și profesioniste, comparativ cu bărbații, limitează inițiativele acestora;
- Lipsa dimensiunii de gen în politicile de transport și infrastructura adiacentă poate submina eficacitatea/ durabilitatea programelor.

* în sectorul energetic:

- Energia este esențială pentru treburile casnice. Întrucât femeilor/ fetelor din mediul rural le revine responsabilitatea pentru cea mai mare parte a muncii în gospodărie, accesul la energie induce o diferență semnificativă în calitatea vieții, inclusiv în sănătatea acestora.
- Femeile poartă povara invizibilă a crizei sau insuficienței energetice: prin timpul și efortul alocat în pomparea apei, transportarea lemnului, prelucrarea agricolă etc. Respectiv, femeile au nevoie de surse de energie moderne și mai eficiente de îmbunătățire a activității și calității vieții lor, atât la domiciliu, în familie, cât și în afara casei.
- Predominarea ideilor neotraditionaliste, care tratează femeile doar în contextul rolurilor casnice, al maternității, limitează oportunitățile de viață ale acestora etc.

*** în sectorul silvic:**

- Femeile și bărbații din mediul rural au adesea cunoștințe dispersate în raport cu resursele forestiere și joacă roluri diferite în gestionarea pădurilor și plantațiilor. Femeile urmează practica tradițională de utilizare a sistemelor de producție agroforestiere cum ar fi: cultivarea fructelor și legumelor în grădină, colectarea și vânzarea lemnului și fructelor, individual sau în cadrul întreprinderilor mici. Acestea sunt, în primul rând, responsabile pentru colectarea lemnului de foc pentru uz casnic, precum și a plantelor/fructelor de pădure sălbatice pentru alimentare și tratament.
- Bărbații sunt mult mai implicați în activitățile care au un preț mai mare cum ar fi tăierea și prelucrarea lemnului. Cu toate acestea, rolurile de gen se schimbă; de exemplu, tot mai mulți bărbați împletesc coșuri din nuiele, implicându-se alături de femei în producția de artizanat.
- Grupurile vulnerabile precum femeile nevoiașe, în special cele în etate, din mediul rural, se confruntă deseori cu obstacole legate de energie (colectarea lemnului, care necesită și timp, și muncă; deficitul de combustibil) și probleme de sănătate de la arderea și colectarea lemnului – ele fiind producătorii de energie primară și utilizatorii acesteia în gospodărie.

CAPITOLUL III. REPERE METODOLOGICE DE VALORIFICARE A DIMENSIUNII DE GEN ÎN POLITICILE SECTORIALE ÎN CONTEXTUL ADAPTĂRII LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE

Integrarea dimensiunii de gen în politicile din diferite sectoare înseamnă pentru factorii de decizie identificarea în mod sistematic a efectelor politicilor/acțiunilor asupra diverselor grupuri de femei și bărbați și soluționarea problemelor ce țin de măsurile de adaptare la schimbările climatice.

Integrarea dimensiunii de gen reprezintă o problemă intersectorială, care trebuie încorporată în planificarea de toate nivelele: națională sub-națională (sectorială), precum și în coordonarea intersectorială, adică trebuie să fie parte componentă a mecanismului de coordonare intersectorială, monitorizare și evaluare a planificării și implementării adaptării. Totodată, aspectele sociale și de gen raportate la adaptarea la schimbările climatice trebuie încorporate în bugetarea sectorială și monitorizarea implementării bugetului alocat.

Respectiv, factorii de decizie ar trebui să ia în considerare toate relațiile complexe dintre bărbați și femei, pentru a înțelege circumstanțele diferite în care aceștia conviețuiesc și activează în raport cu domeniul de referință și a analiza diferențele și diversitatea acestora. În același timp, pe prim plan se impune responsabilizarea factorilor de decizie la nivel național și sectorial pentru a încorpora ASC prin prisma de gen printr-o abordare sistemică întru evitarea acțiunilor ad hock.

3.1. RESURSE UMANE

Pornind de la faptul că femeile și bărbații, în calitate de cetățeni, pot fi grupați în trei categorii majore precum: beneficiari/clienți ai sistemelor, producători/prestatori de servicii, persoane decizionale, propunem identificarea și structurarea elementelor de bază, care permit luarea unor decizii de intervenții relevante a specialiștilor. În tabelul de mai jos sunt prezentate elementele ce vizează dimensiunea socială și de gen în sectorul energetic. Acestea pot fi aplicate și în alte sectoare (vezi anexele 1, 2, 3).

Elementele ce vizează dimensiunea socială și de gen în sectorul energetic și trebuie luate în considerare în politici/acțiuni:

- ✓ accesul la resurse energetice tradiționale (în funcție de apartenența la un sex sau altul, rural/urban, vârstă, studii, venituri, dizabilități),
- ✓ accesul la resurse energetice moderne (în funcție de apartenența la un sex sau altul, rural/urban, vârstă, studii, venituri, dizabilități),
- ✓ conținutul activităților casnice care implică utilizarea energiei (cu elemente specifice pe genuri; stereotipii de gen / modele de gen etc.),
- ✓ forme și modalități de acumulare a resurselor energetice tradiționale / moderne (cu elemente specifice pe genuri, vârstă: timp, transportare etc.),
- ✓ posibilități financiare de procurare a resurselor energetice tradiționale / moderne (cu elemente specifice pe genuri: salarii, venituri, pensii etc.)
- ✓ impactul nociv al unor resurse energetice tradiționale asupra sănătății femeilor și a bărbaților (arderea lemnului, gazelor etc.),
- ✓ oportunități pentru business / antreprenoriat în sfera serviciilor din sectorul energetic (cu elemente specifice pe genuri, vârstă, dizabilități),
- ✓ selectarea specialităților din sectorul energetic de către studenți (femei / bărbați)
- ✓ implicarea femeilor și a bărbaților (vârsta, studii, rural/urban) în procesele decizionale cu referire la politici și finanțe alocate în sector etc.

Tezele expuse mai sus oferă spațiu pentru valorificarea acestor subiecte în cadrul procesului de pregătire a specialiștilor atât la formarea inițială, cât și în educația pe parcursul vieții.

Reiterând faptul că sectoarele de referință (energetic, transport și infrastructura drumului, silvic etc.) trebuie să ofere servicii accesibile, de calitate, moderne tuturor cetățenilor, reducând impactul nociv al acestora (gaze, fum, zgomot, ș.a.) asupra sănătății și bunăstării femeilor și bărbaților etc., menționăm importanța dezvoltării competențelor specialiștilor, inclusiv a competențelor sensibile la gen.

Respectiv, orice specialist în energetică, transport, dar și domenii conexe precum ecologie, construcții, poduri și drumuri, urbanism și arhitectură etc., trebuie să conștientizeze că orice activitate/produs al activității lor este adresat/destinat oamenilor (femei și bărbați) cu diferite necesități și posibilități. Totodată, să țină cont de prevenirea și excluderea oricăror acțiuni de discriminare în bază de: etnie, naționalitate, vârstă, sex, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică (în corespundere cu Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității⁷).

Pornind de la faptul că, în Cadrul european al calificărilor, Competența este stipulată drept capacitatea dovedită de a utiliza cunoștințe, abilități și capacități personale, sociale și/sau metodologice în situații de muncă sau de studiu și pentru dezvoltarea profesională și personală, la fel

⁷ <http://lex.justice.md/md/343361/>

competența fiind descrisă din perspectiva responsabilității și autonomiei⁸, atragem atenția asupra importanței valorificării dimensiunii umane în cadrul competențelor profesionale ale specialiștilor.

Dincolo de competențele profesionale în domeniul de specializare, după cum urmează:

- Cunoașterea, înțelegerea conceptelor, teoriilor și metodelor de bază ale domeniului și ale ariei de specializare; utilizarea lor adecvată în comunicarea profesională;
- Utilizarea cunoștințelor de bază pentru explicarea și interpretarea unor variate tipuri de concepte, situații, procese, proiecte etc. asociate domeniului;
- Aplicarea unor principii și metode de bază pentru rezolvarea problemelor/situațiilor bine definite, tipice domeniului în condiții de asistență calificată;
- Utilizarea adecvată de criterii și metode standard de evaluare, pentru a aprecia calitatea, meritele și limitele unor procese, programe, proiecte, concepte, metode și teorii;
- Elaborarea de proiecte profesionale cu utilizarea unor principii și metode consacrate în domeniu,
- constatăm necesitatea formării/dezvoltării competențelor transversale, axate pe:
 - Capacitatea de comunicare cu lucrătorii (motivarea, negocierea, managementul conflictelor etc.);
 - Capacitatea de comunicare cu populația (discutarea/negocierea programelor, situațiilor de conflict, instruirea în situații specifice etc.);
 - Abilități de organizare, de mobilizare a comunității (implicarea în lucrări publice, asigurarea securității, contribuții comunitare) etc.;
 - Având în vizor specificul necesităților / posibilităților femeilor și bărbaților (de diferite vârste, abilități/dizabilități, rural/urban, etnie etc.).

Astfel, competențele transversale, în raport cu specializarea în domeniile tehnice, trebuie să înglobeze aspectele sociale și de gen, care reprezintă elemente ale competențelor sensibile la gen.

*Raportând competența la dimensiunea de gen, considerăm drept finalitate educațională importantă **formarea competenței de gen a specialiștilor**, care reprezintă capacitatea persoanei de a înțelege și a valorifica esența egalității de gen în contextul drepturilor omului și libertăților fundamentale, de a conștientiza problemele de gen cu care se confruntă societatea, de a identifica dar și a nu admite discriminări pe criteriu de gen, capacitatea de a include dimensiunea de gen în activitatea sa profesională și viața privată, capacitatea de a construi strategii vitale și scheme comportamentale alternative culturii patriarhale, în bază de parteneriat și colaborare constructivă.*

În acest sens, este recomandată aplicarea unui șir de instrumente de valorificare a dimensiunii sociale și de gen în politicile și programele sectoriale.

⁸ Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul vieții. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 111/1. 6.5.2008, RO.

3.2. INSTRUMENTE DE ANALIZĂ

Analiza de gen este un instrument pentru a diagnostica diferențele dintre femei și bărbați în ceea ce privește activități specifice, condiții, necesități, accesul la și controlul asupra resurselor lor, precum și accesul acestora la beneficii de dezvoltare și de luare a deciziilor.

Componentele de bază ale Analizei de gen

$$\begin{array}{c} (1) \text{ DATE DEZAGREGATE PE SEXE} \\ + \\ (2) \text{ ANALIZĂ} \\ + \\ (3) \text{ PERSPECTIVA DE GEN} \\ = \\ \text{ANALIZA DE GEN} \end{array}$$

3.2.1. EVALUAREA IMPACTULUI DE GEN

Evaluarea impactului de gen (GIA) este un tip de analiză de gen, care este utilizat în special la analiza politicilor publice. Evaluarea impactului de gen este un instrument analitic important pentru a prezice și a dezvălui modul în care proiectele și politicile au afectat sau vor afecta bărbații și femeile în mod diferit.

Nr.	EX-ANTE EVALUARE	EX-POST EVALUARE
1	Identificarea situației bărbaților și a femeilor înainte de elaborarea politicii cu privire la participare, resurse, norme și valori și drepturi. Aceasta servește drept referință față de care se măsoară schimbările anticipate sau lipsa de schimbare.	Identificarea situației bărbaților și a femeilor după implementarea politicii cu privire la participare, resurse, norme și valori și drepturi. Aceasta servește drept referință față de care se măsoară schimbările reale sau lipsa de schimbare.
2	Evaluarea tendințelor în situația bărbaților și a femeilor independent de politicile propuse. Cu alte cuvinte, în cazul în care politica nu este implementată, respectiv, care va fi situația bărbaților și cea a femeilor?	Evaluarea tendințelor în situația bărbaților și a femeilor independent de politicile implementate. Cu alte cuvinte, în cazul în care politica nu a fost implementată, respectiv, care ar fi fost situația probabilă a bărbaților și cea a femeilor?

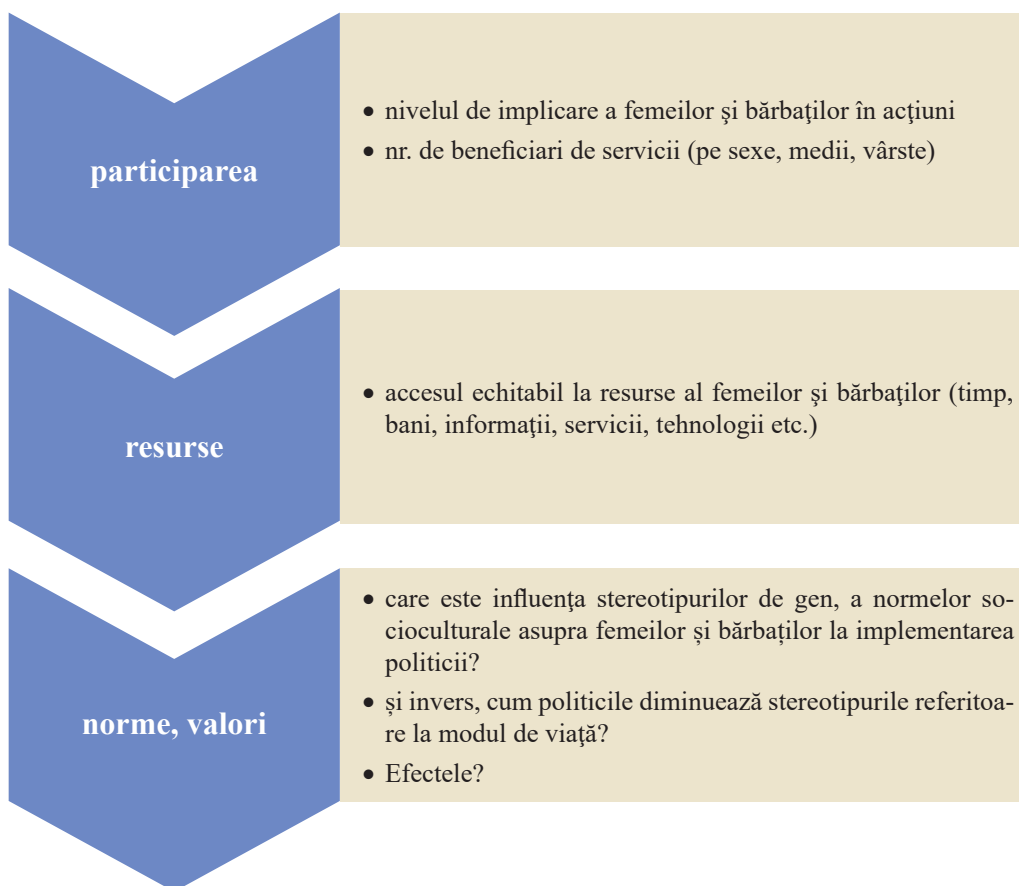

Nr.	EX-ANTE EVALUARE	EX-POST EVALUARE
3	Determinarea priorității care trebuie acordată promovării EG prin această politică, în funcție de evaluare a gradului actual de inegalitate și impactul inegalității asupra vieții bărbaților și femeilor. Cu alte cuvinte, cât de important ar fi impactul de gen al acestei politici?	Determinarea priorității care trebuie acordată promovării egalității de gen prin această politică. Cu alte cuvinte, cât de semnificativ a fost impactul anticipat?
4	Evaluarea impactului potențial al politicii asupra bărbaților și a femeilor și care sunt beneficiarii direcți ai acesteia. Trebuie de acordat atenție nu numai la rezultate ușor cuantificate (de ex., numărul angajaților), dar, de asemenea, la cele mai slab măsurabile (de ex., calitatea locurilor de muncă, siguranța locului de muncă, perspectivele de promovare). Evaluarea costurilor și beneficiilor atât pe termen scurt cât și pe termen lung.	Evaluarea impactului real al politicii asupra bărbaților și a femeilor și care sunt beneficiarii direcți ai acesteia. Trebuie de acordat atenție nu numai la rezultate ușor cuantificate (de ex., numărul angajaților), dar, de asemenea, la cele mai slab măsurabile (de ex., calitatea locurilor de muncă, siguranța locului de muncă, perspectivele de promovare). Determinarea costurilor și beneficiilor existente, dar și a celor suplimentare proiectate pe termen lung.
5	Evaluarea impactului potențial al politicii asupra unor grupuri particulare de femei și bărbați. De ex.: Care va fi impactul asupra grupurilor etnice minoritare, părinților sau non-părinților, diferitor grupe de vârstă, grupuri educaționale, angajați sau șomeri, grupuri regionale sau grupuri urbane / rurale ș.a.	Evaluarea impactului real al politicii asupra unor grupuri particulare de femei și bărbați. De exemplu: Care va fi impactul asupra grupurilor etnice minoritare, părinții sau non-părinți, diverse grupe de vârstă, grupuri educaționale, angajați sau șomeri, grupuri regionale sau grupuri urbane / rurale ș.a.
6	Evaluarea potențialului efect indirect al politicilor propuse asupra familiilor și copiilor, persoanelor în vârstă sau dependenților, sau altor persoane care ar putea fi indirect afectate de SC.	Evaluarea efectului indirect al politicilor asupra familiilor și copiilor, persoanelor în vârstă sau dependenților, sau altor persoane care ar putea fi indirect afectate de SC.
7	Dacă evaluarea ex-ante a politicii prezice efect negativ asupra egalității de gen sau de reținere a status quo a inegalității, apoi identificarea modalității în care politica poate fi reproiectată sau respecificată de promovare a EG.	Dacă evaluarea ex-post a politicii denotă efect negativ asupra egalității de gen sau de reținere a status quo a inegalității, atunci ar trebui să fie specificate sugestii pentru acțiuni de corecție ulterioare.

Aspecte - cheie pentru analiza integrării dimensiunii de gen în politicile / acțiunile sectoriale:

- ❖ Necesitățile, prioritățile specifice de gen
- ❖ Participarea: nivelul de implicare a femeilor și cel al bărbaților în acțiuni / luarea deciziilor
- ❖ Resurse: accesul echitabil la resurse al f/b (timp, bani, informații, tehnologii, servicii etc.)
- ❖ Norme, valori, comportamente: care este influența stereotipurilor de gen, a normelor socioculturale asupra f/b la implementarea politicii? Efectele?
- ❖ Drepturi: existența oportunităților de realizare a drepturilor f/b? Efectele?

3.2.2. METODA 4R

Metoda 4R oferă instrumente pentru discuții concrete privind modul în care perspectiva egalității poate fi integrată în domeniul particular sau în activitatea realizată, la fel cum normele, în practică, guvernează munca noastră, limitează sau consolidează egalitatea de gen.

1R și 2R sunt metode cantitative de analiză și se referă la o revizuire sistematică a distribuirii și utilizării resurselor.

3R și 4R sunt metode calitative și se referă la normele și valorile utilizate în activitățile comunității/ organizației/ instituției și la modalitățile de intervenție pentru schimbarea acestora.

1R – REPREZENTARE. Răspunde la întrebarea: Câte femei și câți bărbați?, oferind informații privind proporția femeilor și a bărbaților aflați la toate nivelurile procesului decizional și în interiorul diferitor operațiuni, adică factorii de decizie, personalul și utilizatorii. Întrebările pot fi:

- Câte femei și câți bărbați sunt membri ai organelor de conducere/manageri ai companiilor, structurilor ce activează în domeniu?;
 - Câte femei și câți bărbați au fost consultați în procesul de luare a deciziilor?;
 - Câte femei și câți bărbați beneficiază de asistență/servicii în cadrul programelor/ proiectelor?;
 - Câte femei și câți bărbați fac parte din echipa de implementare a programelor/ proiectelor?;
 - Câte femei și câți bărbați fac parte din grupul-țintă al proiectelor, politicilor, programelor?
- etc.

2R – RESURSE. Răspunde la întrebarea: Cum sunt alocate resursele pentru femei și cele pentru bărbați?, oferind informații de repartizare a resurselor între femei și bărbați pentru diferite operațiuni (materiale, bani, timp, spațiu etc.). Întrebările pot fi:

- Care sunt costurile femeilor și cele ale bărbaților pentru serviciile de sănătate, apă și salubritate, energie ș.a.; dar și costurile de acces (de exemplu transport)?;
- Care sunt veniturile/beneficiile bărbaților și cele ale femeilor ca rezultat al politicilor/ programelor/ proiectelor (inclusiv a acțiunilor de ASC)?;
- Cât timp alocă femeile și cât bărbații pentru accesarea/ utilizarea serviciilor de sănătate, apă și salubritate, energie ș.a.?;
- Ce distanță parcurg femeile și ce distanță bărbații până la serviciile necesare?;
- Ce tip de servicii accesează mai frecvent/ prioritar femeile și ce servicii bărbații?;
- Câte femei și câți bărbați au fost asigurați cu echipamente necesare, instruiți din programe/ proiecte etc.

3R – REALITATE. Răspunde la întrebarea: Care sunt motivele divizării pe sexe și ale alocării existente a resurselor între bărbați și femei? Acestea sunt întrebări calitative care rezultă studiind 1R și 2R. Întrebările pot fi:

- Ce valoare este atribuită experiențelor și cunoștințelor femeilor și ce valoare bărbaților în cadrul structurilor, instituțiilor, consiliilor?;
- Au femeile și bărbații aceleași sau diferite moduri de acces la informații/ programe? Dacă sunt diferite, de ce?;
- Care este influența stereotipurilor de gen, a normelor socioculturale asupra f/b la implementarea politicii? Și invers, cum politicile diminuează stereotipurile referitoare la modul de viață? Efectele;
- Cum pot fi schimbate metodele de lucru pentru ca femeile și bărbații să participe în mod egal? etc.

4R – REACȚII. Răspunde la întrebarea: Cum răspundem la aspectele identificate?

- Ce acțiuni sunt necesare pentru a remedia disparitățile de gen identificate?;
- Care sunt cele mai bune metode pentru a spori implicarea femeilor în luarea deciziilor?;
- Care sunt cele mai bune metode pentru a facilita accesul la servicii pentru femei și cele pentru bărbați?;
- Care sunt aspectele prioritare asupra cărora trebuie să se intervină? etc.

3.2.3. CORELAREA SECTORULUI DE TRANSPORT LA NECESITĂȚILE FEMEILOR⁹:

Utilizarea transportului și infrastructurii drumurilor în raport cu necesitățile:		
Necesitățile practice	Necesitățile productive	Necesitățile strategice
• Transportarea produselor; • Transportarea lemnului, cărbunului (în caz de necesitate); • Transportarea apei (în caz de necesitate); • Deplasarea la grădiniță, la școală după copil (în caz de necesitate); • Deplasarea la spital, servicii sociale etc.	• Deplasarea la serviciu; • Transportarea mărfurilor produse pentru comercializare (afacere individuală); • Șofajul ca meserie etc.	• Drumuri reparate și iluminate; • Stații amenajate și iluminate; • Parcări comode (pentru cărucioare etc.); • Transport public accesibil (graficul de activitate relevant, costuri rezonabile etc.); • Linii de transport public în apropierea piețelor, magazinelor, centrelor de sănătate medicale etc.

⁹ Instrumentul poate fi utilizat și pentru analiza altor sectoare

3.2.4. CORELAREA SECTORULUI ENERGETIC LA NECESITĂȚILE FEMEILOR¹⁰:

Formele de energie	Utilizarea Energiei în raport cu necesitățile:		
Electricitatea	Necesitățile practice	Necesitățile productive	Necesitățile strategice
	• pomparea apei pentru necesități casnice • reducerea forței la pornirea și activitatea morilor • iluminarea • prepararea bucatelor la plita electrică etc. • drept rezultat – îmbunătățirea condițiilor de muncă la domiciliu	• creșterea posibilităților pentru muncă în orele de seară • pomparea apei în sistemele de irigare – pentru afaceri • posibilitatea de utilizare a frigiderelor pentru păstrarea produselor preparate și vânzarea ulterioară a acestora • energie pentru mici afaceri ca saloane de coafor, Internet-cafe etc.	• iluminarea străzilor – mai multă siguranță privind participarea în alte activități (de exemplu, cursuri de seară, reuniuni ale femeilor etc. • deschiderea perspectivelor noi prin radio, TV, Internet • etc.
Utilizarea biomasei (aprovizionare, Conversie, tehnologie)	• îmbunătățirea sănătății, datorită sobelor mai bune (reducerea gazelor dăunătoare) • utilizarea a mai puțin timp și efort în colectarea și transportarea lemnului pentru foc	• mai mult timp pentru activități productive • costuri mai mici la producerea căldurii pentru • activități generatoare de venituri	• controlul resurselor naturale forestiere din comunitate • crearea cadrului de management al resurselor forestiere • etc.
Mecanică	• măcinarea produselor • transportarea apei și a culturilor, produselor etc.	• creșterea varietății antreprenoriatului	• transportul permite accesul la oportunități comerciale și sociale / politice

¹⁰ Informația tradusă și adaptată după Clancy, Skutsch, and Batchelor (2003) in Gender and Energy for Sustainable development: A Toolkit and Resource Guide. UNDP, ENERGIA, 2004

3.2.5. ANALIZA SWOT A INCORPORĂRII DIMENSIUNII DE GEN ÎN POLITICILE SECTORIALE ÎN CONTEXTUL ADAPTĂRII LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE

Notă: Modelul propus poate fi utilizat în cadrul diferitor sectoare, explorând specificul acestora

Puncte tari	Puncte slabe
- Documentele sectoriale cu referire la ASC din domeniul XXX incorporează aspectele sociale și de gen - Cunoașterea de către specialiștii din sector a conexiunilor dintre SC, gender și XXXX - Dorința/deschiderea factorilor de decizie pentru a primi mai multe informații privind SC și impactul asupra femeilor/bărbaților în raport cu sectorul XXX etc.	- Lipsa mecanismului de coordonare sectorial cu referire la ASC - Ignorarea dimensiunii de gen în politicile sectoriale cu referire la ASC - Lipsa informațiilor experților despre legătura dintre schimbările climatice și sănătatea și problemele de gen pe raioane - Lipsa datelor privind SC, impactul asupra sănătății femeilor/bărbaților, la fel per sector etc.
Oportunități	Amenințări
- Posibilitatea de a dezvolta cunoștințele în ASC, gender și domeniul XXXX, în cadrul proiectelor - Incorporarea problemelor ASC și gender în curriculumul școlar/universitar - Incorporarea aspectelor ASC și de EG în timpul evenimentelor locale, cum ar fi festivaluri etc.	- Sărăcia, finanțările inadecvate ale ASC - Lipsa de surse de venituri alternative, de mijloace de subsistență, care pot acutiza situația femeilor și a bărbaților în caz de dezastre - Utilizarea sporită a substanțelor chimice în agricultură, fapt ce afectează sănătatea femeilor și a bărbaților disproporțional etc.

3.3. COMUNICAREA SENSIBILĂ LA GEN ȘI LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE

Comunicarea sensibilă la gen și la schimbările climatice este crucială în activitatea tuturor structurilor și persoanelor decizionale și implementatoare de politici. În vederea realizării unei comunicări sensibile la gen și la SC eficiente, propunem unele linii directoare:

- Asigurarea reprezentării echilibrate a femeilor și a bărbaților în diverse situații ale SC
- Promovarea imaginilor femeilor nu doar ca victime ale SC, dar și în calitate de agenți activi ai adaptării la schimbările climatice
- Informațiile despre ASC ar trebui să conțină acțiuni sau activități simple care să permită

membrilor comunității (femei și bărbați) să prevină efectele schimbărilor climatice

- Promovarea modelelor de roluri complementare sensibile la dimensiunea de gen întru transformarea rolurilor tradiționale (determinate de stereotipuri)
- Utilizarea imaginilor non-stereotipe
- Utilizarea imaginilor non-sexiste
- Evidențierea necesităților, dar și oportunităților diferitor grupuri social-vulnerabile (engenderizarea incluziunii sociale)/acutizarea sănătății la SC
- Utilizarea cu atenție/Evitarea formelor exclusiviste (de ex. numai el.)
- Crearea unui echilibru de gen (utilizarea substantivelor la feminin/masculin)
- etc.....

3.4. PERSPECTIVA EGALITĂȚII DE GEN – LINII DIRECTOARE DE EVALUARE

Notă: Modelul poate fi aplicat la analiza diferitor documente sectoriale

Dimensiunea de evaluare	Criterii de evaluare a documentului
Viziunea generală asupra documentului	• Conține noțiunea gender (sau femei/bărbați) • Nu presupune că femeile automat vor beneficia de proiectele și acțiunile propuse
Gender-sensibil	• Utilizarea limbajului gender sensibil • Este explicit cu referire la necesitățile și experiențele diferite ale f /b • Conține obiective, acțiuni și indicatori clari și specifici, care vor duce la reducerea disparităților dintre genuri
Gender-responsabil	• Colectarea de date dezagregate pe sexe și a indicatorilor care măsoară impactul diferit al intervențiilor asupra femeilor și bărbaților • Promovarea participării egale a femeilor și bărbaților în procese decizionale
Gender-transformativ	• Design-ul de evaluare este gender responsabil • Procesul implică regândirea valorilor sociale, a practicilor organizaționale, a obiectivelor de politici și programe

3.5. INDICATORI POTENȚIALI, CARE POT FI UTILI ÎN VEDE-REA ELABORĂRII PROFILULUI SECTORIAL PRIN PRISMA EGALITĂȚII DE GEN ÎN RAPORT CU SCHIMBĂRILE CLIMATICE¹¹:

❖ Indicatori relevanți sectorului de transport:

- Rata bărbați/ femei – locuitori ai regiunilor, potențiali utilizatori ai unităților de transport;
- Rata bărbați/ femei, deținători ai unităților de transport;
- Rata bărbați/ femei, beneficiari de alocații pentru transport;
- Patroni pe sexe și tipuri de servicii (nivel de management);
- Forța de muncă după nivelul de educație, pe sexe și medii;
- Rata bărbați/ femei din numărul total al colaboratorilor sectorului pe diferite tipuri de activitate: reparație, curățare, amenajare etc.;
- Rata mortalității în urma accidentelor de transport ale populației generale pe sexe, pe medii și grupe de vârstă;
- Rata bărbați/ femei care au suferit în urma accidentelor de transport (dezagregate pe tipuri de transport);
- Rata bărbați/ femei din numărul total al colaboratorilor sectorului, instruiți cu privire la schimbări climatice;
- Rata bărbați/ femei din numărul total al populației instruite cu privire la securitatea la trafic;
- Numărul de ore consumate pe săptămână pentru activitate (bărbați/ femei);
- Rata bărbați/ femei, beneficiari de recompense în cazul riscurilor climatice;
- Salariile medii pe sexe și tipuri de activitate;
- Numărul de studenți/elevi care studiază în învățământul mediu de specialitate și în cel superior în domeniul transportului și infrastructurii drumurilor pe sexe;
- Salariați ocupați în condiții de muncă grele și nocive pe sexe;
- Numărul conducătorilor de întreprinderi din sector (mărimea întreprinderii, activități economice) pe sexe, medii;
- Ponderea surselor alocate din bugetul de stat pentru reabilitarea infrastructurii etc.;
- Ponderea surselor alocate din bugetul de stat pentru realizarea programului de securitate la trafic etc.;
- Rata transportului adaptat la necesitățile persoanelor cu dizabilități etc.

¹¹ Notă: Indicatorii propuși pot oferi un tablou comprehensiv per sector. Unii din indicatori pot fi găsiți pe pagina BNS. Majoritatea urmează a fi colectați în cadrul unor studii/analize speciale.

❖ **Indicatori relevanți sectorului silvic:**

- Populația din mediul rural pe sexe, grupuri de vârstă/ Populația totală;
- Rata bărbați/ femei, cap de gospodărie – deținători de loturi de teren (cu titlu de proprietate);
- Rata bărbați/ femei, conducători de întreprinderi de prelucrare a lemnului – acces la investiții în active materiale pe termen lung pentru dezvoltarea sectorului;
- Rata bărbați/ femei, cap de gospodărie – beneficiari de credite pentru dezvoltarea afacerilor în domeniu;
- Rata bărbați/femei, cap de gospodărie – deținători de tehnică de prelucrare a lemnului;
- Rata cheltuielilor financiare pentru servicii de încălzire pe sexe/ cap de gospodărie, pe grupuri de vârstă raportate la venituri/ pe tipuri de căldură;
- Rata bărbați/femei, beneficiari de recompense în cazurile riscurilor climatice din sector;
- Forța de muncă în sector după nivelul de educație, pe sexe și medii/ ponderea angajaților în activitate cu normă incompletă;
- Numărul de ore consumate pe săptămână pentru activități casnice în gospodărie, pe sexe; pentru încălzire/ după tipul de încălzire;
- Numărul de studenți/ elevi care studiază în învățământul mediu de specialitate și în cel superior în domeniul silviculturii;
- Rata femeii/ bărbați în domeniul silviculturii/ poziții decizionale;
- Morbiditatea populației după cauze de boli, pe sexe și grupuri de vârstă/ în urma utilizării diferitor tipuri de încălzire etc.;
- Mortalitatea populației după cauze de deces, pe sexe și grupuri de vârstă/ în urma utilizării diferitor tipuri de încălzire etc.

❖ **Indicatori relevanți sectorului energetic:**

- Rata bărbați/femei – locuitori ai regiunilor, potențiali utilizatori ai rețelelor electrice pe medii: rural/urban
- Utilizatori ai surselor tradiționale de energie (lemn, gaz natural, cărbune etc.) pe sexe - cap de gospodărie, pe grupuri de vârstă, pe medii
- Rata bărbați/femei - cap de gospodărie - deținători/utilizatori ai tehnologiilor moderne de energie (turbine, baterii solare, biogaz etc.) pe medii: rural/urban
- Rata bărbați/femei - utilizatori de surse alternative/ai biomasei pe medii: rural/urban
- Rata bărbați/femei - cap de gospodărie - utilizatori ai obiectelor electrice ... pe medii: rural/urban
- Rata cheltuielilor financiare pentru servicii electrice pe sexe - cap de gospodărie, pe grupuri de vârstă, pe medii raportate la venituri

- Rata bărbați/femei, beneficiari de alocații pentru încălzire pe medii: rural/urban
- Forța de muncă după nivelul de educație, pe sexe și medii
- Rata bărbați/femei din numărul total al colaboratorilor sectorului pe diferite tipuri de activitate: instalare, reparație, curățire, amenajare etc.
- Rata de ocupare a persoanelor în vârstă de 25-49 de ani cu un copil sub 3 ani, care conviețuiesc într-o gospodărie, precum și fără copii care la fel conviețuiesc într-o gospodărie, pe sexe
- Rata mortalității, în urma accidentelor din sectorul energetic, a populației generale pe sexe, pe medii și grupe de vârstă / Pe tipuri de accidente (incendii, accidente ale utilajului electric, electrocutare ...etc.)
- Rata bărbați/femei, care au suferit în urma accidentelor din sectorul energetic, pe medii și grupe de vârstă / Pe tipuri de accidente (incendii, accidente ale utilajului electric, electrocutare ...etc.)
- Rata bărbați/femei din numărul total al colaboratorilor sectorului instruiți cu privire la schimbări climaterice
- Rata bărbați/femei din numărul total al populației instruite cu privire la securitatea în sectorul energetic
- Numărul de ore consumate pe săptămână pentru activități casnice ce țin de producerea / utilizarea energiei (bărbați/femei) pe medii: rural/urban
- Ponderea angajaților în activitate part-time, pe sexe;
- Rata bărbați/femei, beneficiari de recompense în cazul riscurilor climaterice din sector pe medii: rural/urban
- Salariile medii pe sexe și tipuri de activitate pe medii: rural/urban
- Discrepanțe de gen în salarizare
- Numărul de studenți/elevi care studiază în învățământul mediu de specialitate și în cel superior în domeniul energetic
- Salariați ocupați în condiții de muncă grele și nocive pe sexe
- Ponderea surselor alocate din bugetul de stat pentru realizarea programului de Securitate în contextul schimbărilor climaterice etc.Nr. conducătorilor de întreprinderi din sector (conform mărimii întreprinderii, activității economice; producători-consumatori de energie) pe sexe, medii. De ex.: prelucrarea metalelor grele, textile, oloinițe etc. Ponderea persoanelor cu acces la credite, pe sexe.

CONCLUZII DE ORDIN GENERAL:

- Studiile internaționale confirmă faptul că femeile și copiii sunt grupuri sociale mai vulnerabile la schimbările climatice din cauza accesului redus la resurse, la informații, la luarea deciziilor, mobilității limitate etc.;
- Reiterăm poziția experților precum că în contextul schimbărilor climatice și transformărilor bruște ale temperaturilor, al reducerii resurselor vitale cresc morbiditatea și mortalitatea specifică pe sexe. Întrucât femeile și copiii fac parte din grupuri mai vulnerabile în acest sens, va crește necesitatea acestora în servicii sociale și medicale;
- În contextul riscurilor schimbărilor climatice, reducerea resurselor și sporirea eforturilor pentru dobândirea/ transportarea acestora forțează povara asupra femeilor, precum și reduce oportunitățile pentru femei pe piața muncii și, în consecință, poate duce la o diminuare a veniturilor, menținând/ generând sărăcia în rândul femeilor;
- Totodată, pe fundalul reducerii resurselor vitale, poate crește nivelul de conflictualitate, conducând la creșterea vulnerabilității grupurilor celor mai nevoiașe ale populației;
- În Republica Moldova, lipsa analizei de gen a schimbărilor climatice și a impactului acestora asupra diferitor sectoare și asupra populației creează deficiențe în identificarea imaginii clare a distribuției riscurilor pentru diferite grupuri sociale. Ca urmare, documentele de politici și programele de intervenție, elaborate fără date relevante, riscă a fi ineficiente;
- Insuficiența de date privind efectul schimbărilor climatice asupra vieții și bunăstării, structurii și dinamicii bolilor din perspectiva de gen limitează luarea măsurilor de prevenire adecvate pentru a adapta populația și sistemele de transport și infrastructura drumurilor, energetic, silvic și altele la schimbările climatice din perspectivă de gen.
- Problemele sectoarelor menționate trebuie abordate mai larg, atât în contextul planificării dezvoltării infrastructurii, cât și ținând cont de aspectele sociale importante pentru comunitățile rurale afectate de schimbările climatice (cum ar fi impactul schimbărilor climei asupra persoanelor în etate, influențele sociale și psihologice, care reduc calitatea vieții populației, măsurile necesare pentru asigurarea bunurilor și adaptarea managementului gospodăriilor, informarea populației);

RECOMANDĂRI DE ORDIN GENERAL:

- Strategiile de adaptare trebuie axate pe fortificarea capacităților adaptive ale femeilor și bărbaților la nivel comunitar și individual.
- Realizarea unor programe de informare și educare a diferitor categorii de populație cu referire la impactul schimbărilor climatice asupra sectorului de transport și infrastructură, agricultură și silvicultură, energie, apă și salubritate, și comportamentele/percepțiile specifice ale femeilor și bărbaților în timpul dezastrelor naturale.
- Sistemul educațional trebuie să contribuie la formarea deprinderilor de supraviețuire, în situații de calamități naturale la fete și băieți/ formarea parteneriatelor de gen în toate sferele;
- Curricula învățământului tehnic trebuie să includă aspecte sociale și de gen în instruirea studenților, pentru ca viitorii specialiști să poată proiecta și estima nu numai posibilul impact tehnologic, dar și cel social al intervențiilor propuse, planificate.
- Includerea dimensiunii de gen în programele și proiectele privind apa, sănătatea și salubritatea, agricultura, energia, transportul și infrastructura drumurilor, prevenirea conflictelor sociale, în contextul tendințelor privind schimbările climatice;
- Stabilirea unei rețele naționale de instituții de cercetare și de grupuri de experți, constituite proporțional din femei și bărbați, care să asigure realizarea unor soluții inovatoare specifice contextului, în domeniul gestionării riscului schimbărilor climatice.
- Implicarea activă a organizațiilor locale ale societății civile, în special a celor ce reprezintă grupurile vulnerabile, inclusiv femeile, în procesul de consultări publice referitoare la programele de adaptare;
- Fortificarea capacităților în înțelegerea și susținerea la nivel de guvern și APL a intervențiilor privind reducerea riscului schimbărilor climatice prin prisma necesităților diferite de gen;
- Asigurarea unei abordări în baza egalității de gen a riscurilor pentru sănătate și bunăstare asociate cu schimbările climatice în contextul sectorului transportului, energiei, silviculturii ș.a., și oferirea unui cadru pentru evaluarea riscurilor pentru sănătate în funcție de sex și pentru măsurile de adaptare/atenuare ce țin de schimbările climatice;
- Crearea unui sistem durabil de monitorizare și analiză a statisticilor diferențiate pe sexe privind mediul și schimbările climatice;
- Este necesară crearea unei rețele naționale de instituții de cercetare și de grupuri de experți, constituite proporțional din femei și bărbați, care să asigure realizarea unor soluții inovatoare specifice contextului, în domeniul gestionării riscului schimbărilor climatice;
- Realizarea unui studiu specific cu privire la impactul schimbărilor climatice asupra femeilor și bărbaților ca utilizatori dar și producători de servicii în sectorul transportului, sectorul energetic, sectorul apei și salubrității ș.a. ale cărui date ar putea facilita la identificarea unui răspuns mai bine definit;
- Elaborarea Metodologiei de colectare, procesare, actualizare, gestionare și diseminare a datelor, inclusiv a celor sensibile la gen, pertinente schimbărilor climatice în raport cu diverse sectoare etc.

REFERINȚE

1. Gender mainstreaming in emergency management: opportunities for building community resilience in Canada // PHAC, Government of Canada, 2008
2. Gender perspectives: integrating disaster risk reduction into climate change adaptation // UNISDR, 2008
3. Gender and Energy for Sustainable development: A Toolkit and Resource Guide. UNDP, ENERGIA, 2004
4. Gender sensitive disaster management: a toolkit for practitioners // Earthworm Books, 2008
5. Gender-Sensitive Indicators for Media FRAMEWORK OF INDICATORS TO GAUGE GENDER SENSITIVITY IN MEDIA OPERATIONS AND CONTENT. UNESCO, 2012
<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002178/217831e.pdf>
6. Gender Mainstreaming in Practice: A Toolkit, UNDP RBEC, 2007 (transl. rom)
7. Ghid privind adaptarea la efectele schimbărilor climatice, București.
<http://www.meteoromania.ro/anm/images/clima/SSCGhidASC.pdf>
8. Profilul femeilor vîrstnice / Ala Negruța; Biroul Național de Statistică, PNUD, UNWomen. Chișinău, 2016
9. Rezoluția Parlamentului European din 20 aprilie 2012 privind femeile și schimbările climatice
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0145&language=RO&ring=A7-2012-0049>
10. Strategia cu privire la asigurarea egalității între femei și bărbați pentru anii 2017-2021 în Republica Moldova
11. Stories from the Pacific: the gendered dimensions of disaster risk management and adaptation to climate change // AusAid, Government of Australia; UNDP, 2009
12. Training manual on gender and climate change // Global Gender and Climate Alliance; IUCN; UNDP, 2008
13. Cristina Vaileanu (2007). Gender Mainstreaming Guidelines for UNDP Moldova
14. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Utilizarea_timpului_RM/Note_analitice_rom/03_brosur_ROM.pdf
15. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/femei_si_barbati/Portret_statistic_femei.pdf
16. www.adapt.clima.md
17. www.genderpulse.md
18. http://eugender.itcilo.org/toolkit/online/story_content/external_files/TA_Climate.pdf

Awareness raising and guiding materials produced for gender mainstreaming

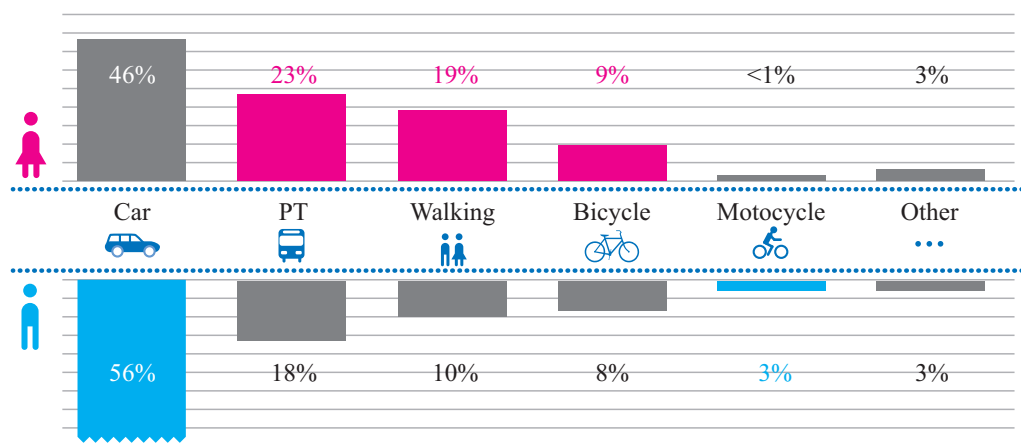
Sursa: www.adapt.clima.md

ANEXE

Anexa 1.

PRACTICI POZITIVE: UNIUNEA EUROPEANĂ (SECTORUL TRANSPORT)

Preferințele bărbaților și femeilor din țările europene referitoare la tipurile de transport:

- Bărbații utilizează mai frecvent automobile personale și motocicletate
- Femeile preferă transportul public și plimbatul pe jos.

Anexa 2.

SCHIMBĂRILE CLIMATICE, SĂNĂTATEA, TRANSPORTUL ȘI EGALITATEA DE GEN

Statistici:

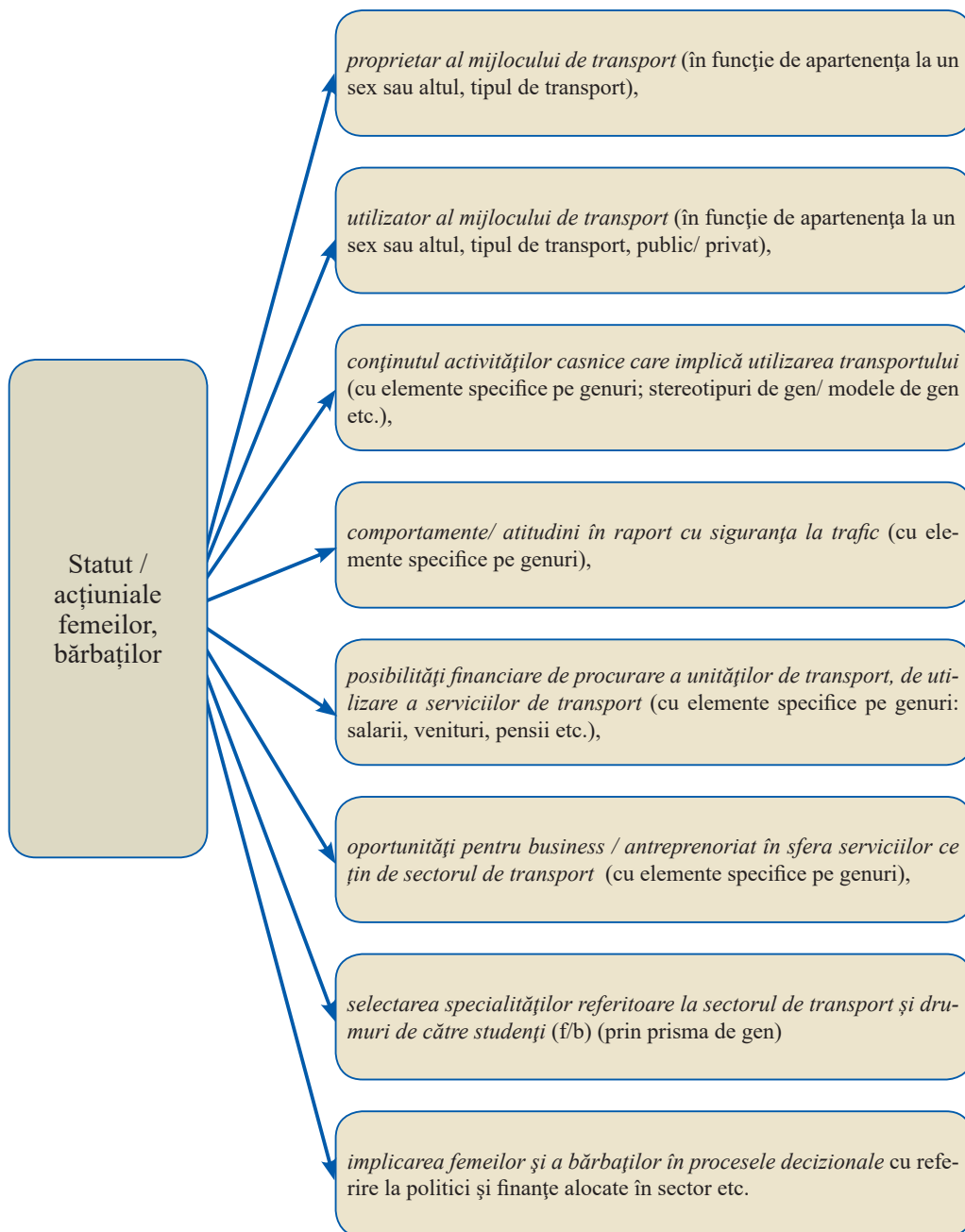
- Emisiile de CO₂ pe cap de locuitor sunt cele mai mari în țările nordice. Datele deza-gregate pe gen pot oferi mai multă conștientizare a modului diferit specific de gen al emisiilor și, prin urmare, aceasta ar avea o contribuție mai mare la politica de mediu referitoare la această problemă. Este necesară reducerea emisiilor de dioxid de car-bon existent la nivel global de la 50% la 60%, în scopul de a stabiliza concentrațiile de CO₂ în atmosferă la nivelurile curente.
- O treime din emisiile de dioxid de carbon produse de activitățile umane apare în urma transportului. Mai mult decât atât, în zonele urbane, vehiculele produc până la trei sferturi de poluanți care, combinându-se, formează stratul consistent de fum și ceață, afectând atmosfera.
- Fiecare litru de benzină utilizat în automobile produce aproape 2,5 kg de CO₂, pre-cum și alți poluanți.
- Cincisprezece secunde de ralanți ai unui motor de autoturism consumă mai mult carburant decât restartarea acestuia.
- Startul „Jackrabbit” (cercetările denotă faptul că bărbații îl utilizează mai des comparativ cu femeile) consumă aproximativ cu 50% mai mult combustibil decât în cazul în care accelerația ar fi graduală.
- Pe parcursul unui zbor scurt al aeronavei, de exemplu, de la Londra la Lisabona, se produc 0,6 tone de CO₂ pe cap de locuitor.
- În mașinile de spălat rufe, 92% din energia utilizată de către un cazan este pentru a încălzi apa și doar 8% - pentru a opera aparatul.
- Folosirea apei reci pentru spălatul hainelor etc. poate salva până la 225 kg de CO₂ pe an.
- În casele din Marea Britanie (trei dormitoare separate) se produc aproximativ șase tone de CO₂ pe an în urma încălzirii, iluminării, utilizării aparatelor casnice etc.
- Procurând atât produse alimentare, cât și alte fabricate în zona lor de aflare, oamenii pot reduce emisiile de la transportare. De exemplu, potrivit studiului „Conștiința și comportamentul ecologic”, realizat o dată la doi ani în Germania, 72% dintre femei și doar 57% dintre bărbați cumpără fructe și legume produse în zona lor.

Sursa: http://www.wecf.eu/cms/download/2004-2005/fact_sheet_CC_gender_Russ.pdf

Anexa 3.

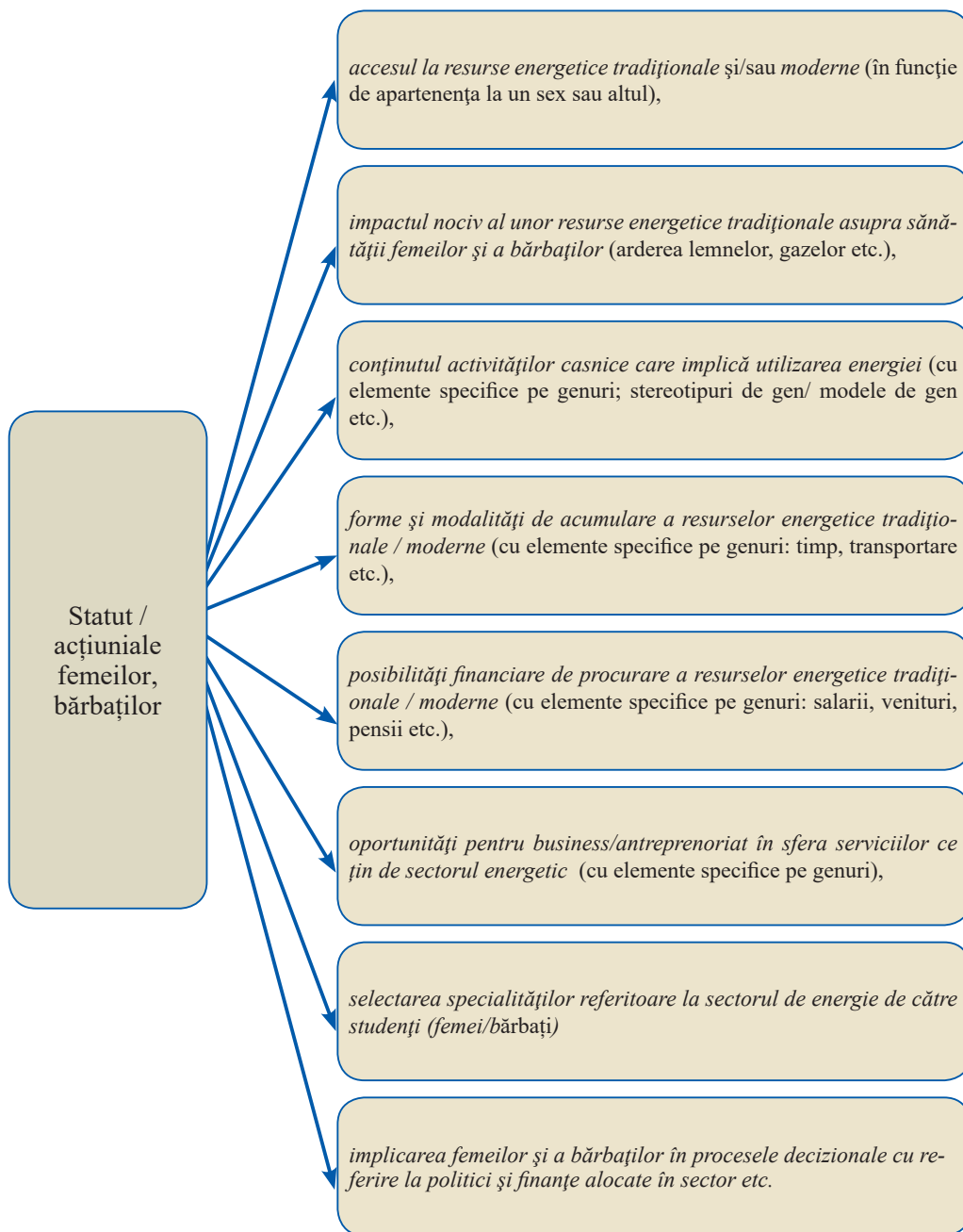
ELEMENTELE CE VIZEAZĂ DIMENSIUNEA DE GEN ÎN SECTORUL DE TRANSPORT

Anexa 4.

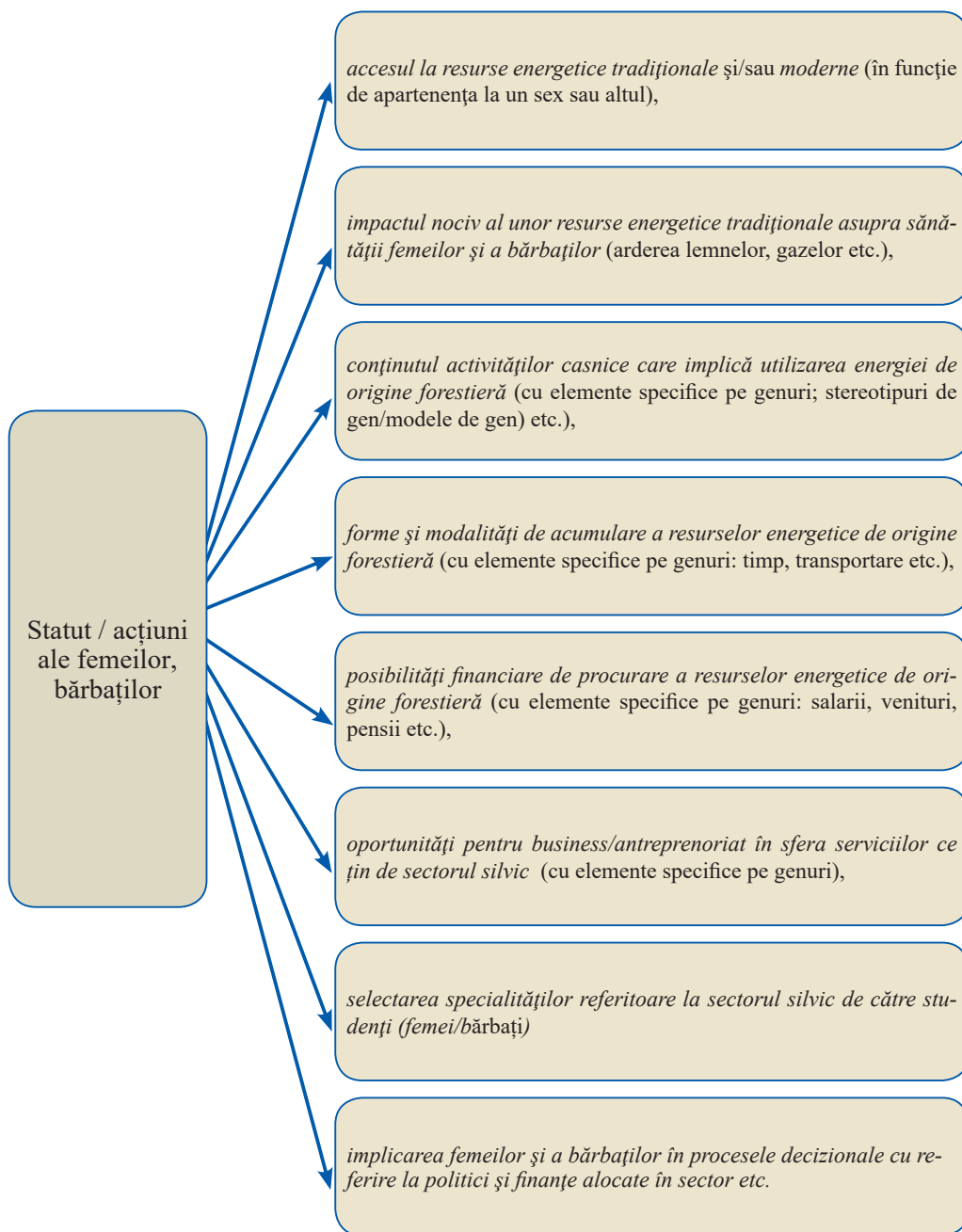
ELEMENTELE CE VIZEAZĂ DIMENSIUNEA DE GEN ÎN SECTORUL ENERGETIC

Anexa 5.

ELEMENTELE CE VIZEAZĂ DIMENSIUNEA DE GEN ÎN SECTORUL SILVIC

Anexa 6.

ELEMENTELE CE VIZEAZĂ DIMENSIUNEA DE GEN ÎN SECTORUL DE SĂNĂTATE ȘI SCHIMBĂRILE CLIMATICE

Sexul și genul sunt determinanți importanți ai sănătății, afectând expunerea bărbaților și femeilor riscurilor pentru sănătate, accesul la informații cu referire la sănătate și servicii, comportamentul acestora în raport cu sănătatea¹.

Analiza sectorului sănătății prin explorarea determinantilor de sex/gen oferă o înțelegere mai explicită a faptului cum aceștia influențează sănătatea femeilor și bărbaților, condiționează accesul și controlul asupra resurselor. La general, factorii determinanți ai sănătății în baza sexului persoanelor sunt legați de diferențele biologice care expun riscurilor sănătatea femeilor sau bărbaților (boli specifice femeilor/bărbaților, cu impact diferit, nivel de rezistență diferit etc.).

Factorii socio-culturali (legați cu aspectele de gen) au impact semnificativ asupra sănătății femeilor și bărbaților. Determinanții sociali ai sănătății sunt cei legați de factorii socio-economici și demografici, care includ educația, statutul profesional și veniturile, cultura, vârsta și factorii asociați cu mediul fizic și social etc.

Schimbările climatice vor avea un impact negativ asupra vieții și sănătății a miliarde de oameni în următoarele decenii. Acestea pot afecta sănătatea umană prin mai multe mecanisme, unele dintre care sunt efecte relativ directe ale pericolelor – cum ar fi inundațiile, furtunile și valurile de căldură – în timp ce altele au o cale mai complexă care duce la modelele modificate de boli infecțioase, perturbarea sistemelor agricole și a altor ecosisteme de susținere, mobilitatea populației, precum și probabilitatea de conflicte, care pot fi cauzate de epuizarea resurselor de existență.

Sursa: Mainstreaming gender in health adaptation to climate change programmes (2012), WHO

În ceea ce privește impactul factorilor mediului, trebuie avut în vedere că schimbările climatice deja afectează principalii determinanți în acest sens, și anume: apa, aerul, locuințele, hrana etc., condiționând riscuri specifice pentru sănătatea femeilor și bărbaților.

Mulți dintre factorii determinanți ai sănătății pot fi similari pentru femei și bărbați, dar atunci când acești determinanți interacționează cu genul, rezultatele de multe ori variază semnificativ pentru diferite grupuri de femei și bărbați. Femeile și bărbații nu sunt grupuri omogene, dat fiind că diferențele de vârstă, clasă, statut și context social, de asemenea, interacționează cu genul, afectând sănătatea.

În particular, este important să înțelegem cum normele, rolurile și relațiile de gen interacționează cu alți determinanți ai sănătății și contribuie la creșterea inegalității de gen cu care se confruntă multe femei și fete și, în unele cazuri, bărbații și băieții. Astfel, uneori, în condiții de sărăcie, deciziile de utilizare a resurselor comunitare insuficiente pot contribui la menținerea normelor, rolurilor și relațiilor de gen existente. Aceasta dezavantajează adesea anumite grupuri de femei și bărbați.

¹ Adaptat după Mainstreaming gender in health adaptation to climate change programmes (2012), WHO

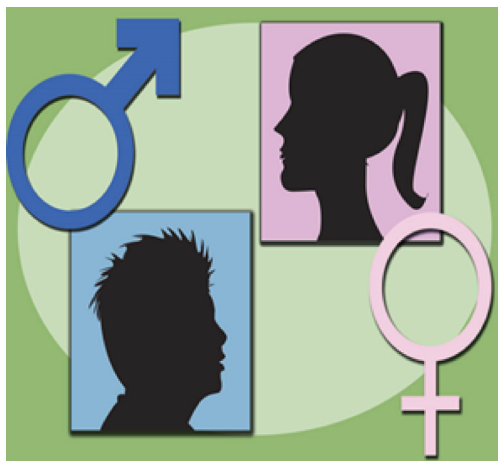
Impactul factorilor climatici asupra sănătății, precum incidența malnutriției sau a bolilor infecțioase, variază în funcție de gen. Astfel, femeile și fetele sunt în măsură mai mare expuse riscului schimbărilor climatice, ele înregistrând rate mai mari de morbiditate, mortalitate și capacitate redusă de rezistență față de riscuri. În același timp, bărbații tind deseori să subestimeze nivelul riscului, fapt ce trebuie luat în vedere în cadrul programelor de instruire și serviciilor de asistență.

Studiile internaționale indică IMPACTUL semnificativ al calamităților

Statistici internaționale:

- 85% dintre persoanele care mor în urma calamităților naturale generate de schimbările climatice sunt femei;
- 75% dintre refugiații pe motive de mediu sunt femei și tot femeile sunt cele mai probabile victime invizibile ale războaielor pentru resurse și ale violențelor cauzate de schimbările climatice;

Sursa: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/envi/ad/889/889983/889983ro.pdf

- Schimbările climatice au un impact direct asupra sănătății umane, impactul fiind diferit asupra femeilor și bărbaților. În unele cazuri, femeile sunt expuse la acest lucru mai mult decât bărbații, în altele, bărbații sunt supuși unui impact mai sever. Impactul schimbărilor climatice asupra sănătății femeilor și bărbaților poate fi diferit în diferite țări din nord și sud.
- Principalele aspecte ale acestui impact, în general, sunt bolile și mortalitatea asociate cu temperatura; probleme de sănătate asociate cu fenomenele meteorologice; problemele de sănătate legate de poluarea aerului; probleme de sănătate asociate cu contaminarea alimentelor și a apei; epidemii asociate cu viruși răspândiți de insecte și animale, precum și problemele de sănătate asociate cu expunerea la raze ultraviolete etc.²
- Crește morbiditatea bărbaților și femeilor, dar în special a femeilor însărcinate.
- Bărbații sunt expuși mai des riscului de atac cerebral vascular pe timp de arșiță, subestimând nivelul riscului etc. Bărbații în etate sunt expuși riscurilor mai mari comparativ cu femeile, vulnerabilitatea acestora crescând odată cu izolarea socială.

2 www.wecf.eu/cms/.../fact_sheet_CC_gender_Russ.pdf; Mainstreaming gender in health adaptation to climate change programmes (2012), WHO; Canadas Health Concerns from Climate Change and Variability website: <http://www.hc-sc.gc.ca/hecs-sesc/ccho/index.htm>, Climate ark web site: <http://www.climateark.org/vital/39.htm>,

WHO, 2003: „Climate Change and Human Health”.

- Impactul schimbărilor climatice asupra sistemelor de apă se manifestă ca amenințare gravă pentru bunăstare și sănătate, având impact diferit asupra femeilor și bărbaților. De exemplu, secetele pot duce la instabilitate socială, insecuritate alimentară și probleme de sănătate, deteriorarea mijloacelor de trai aferente. Drept rezultat, poate crește riscul conflictelor/ violențelor, migrației în masă, a sărăciei; risc sporit de incendii, accesul limitat la asistență medicală etc.

Moldova - Statistici:

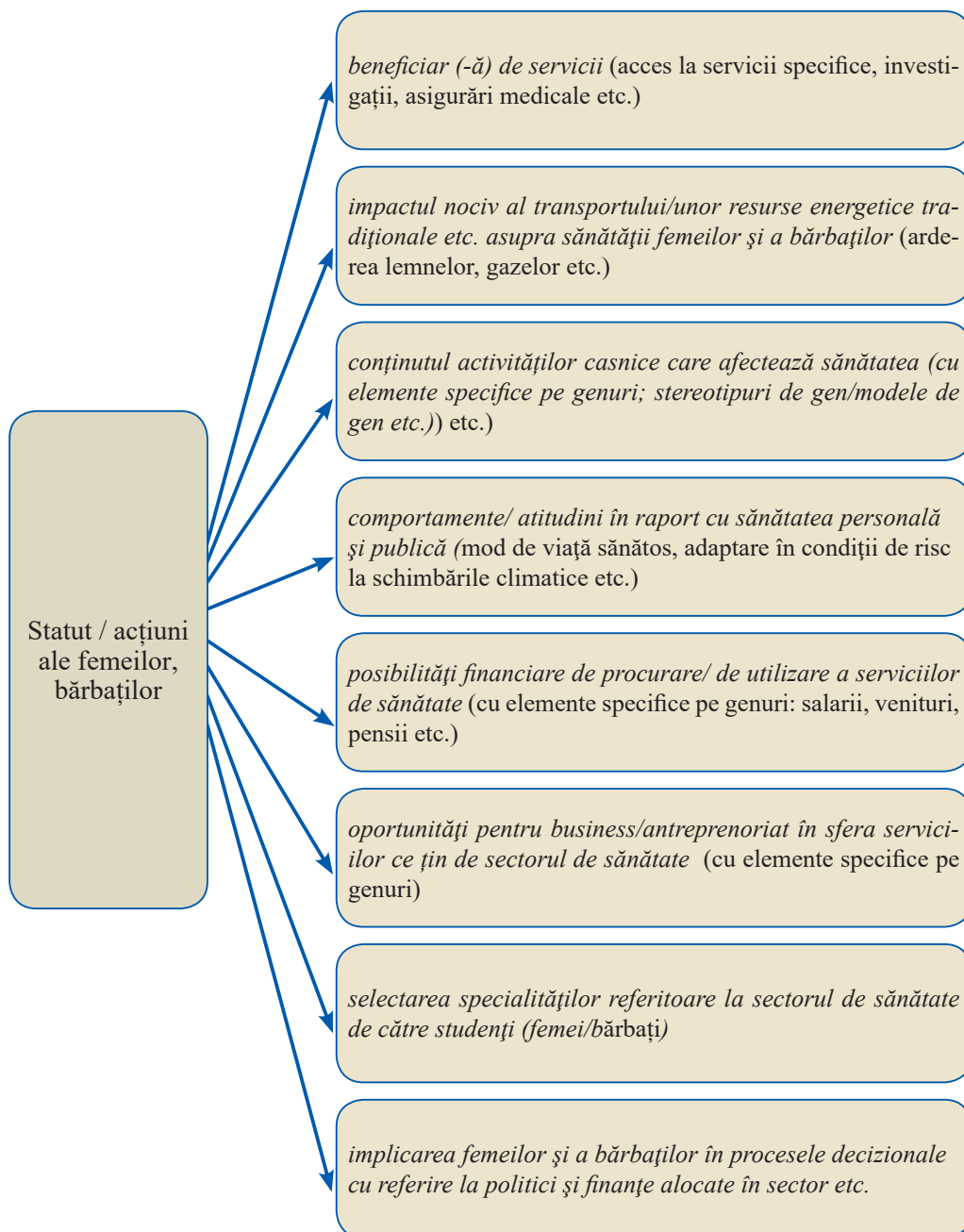
- populația: 51,9% – femei, iar 48,1% – bărbați;
- bărbații predomină în grupele de vârstă 0-15 ani și de vârstă aptă de muncă (52% :48%);
- femeile predomină în cazul populației care a depășit vârsta aptă de muncă (69,5% :30,5%);
- femeile trăiesc mai mult decât bărbații în medie cu 7,8 ani, speranța de viață la naștere fiind de 74,8 ani la femei și 67,1 ani la bărbați;
- femeile câștigă în medie cu 12,9% mai puțin față de bărbați (87,1% din salariul mediu al bărbaților);
- bărbații suferă mai mult de tuberculoză și tumori maligne;
- bărbații apelează mai rar la servicii de sănătate/ rata dizabilității primare este maimare în rândul bărbaților;
- femeile își apreciază într-o proporție mai mică starea de sănătate ca fiind bună;
- femeile depășesc cota bărbaților pensionari etc.

Sursa: www.statistica.md

ELEMENTELE CE VIZEAZĂ DIMENSIUNEA DE GEN ÎN SECTORUL SĂNĂTĂȚII

Anexa 7.

DIFERITE NIVELURI DE ANALIZĂ DE GEN A SECTOARELOR ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE¹²

Analiza la nivel Macro vizează legislația, politica și luarea deciziilor la nivel național, inclusiv politicile de finanțare și angajare și planurile naționale de dezvoltare. Aceasta ajută la identificarea faptului cum programele de adaptare la schimbările climatice și reducerea riscului dezastrelor pot contribui sau pot împiedica realizarea strategiilor de dezvoltare mai ample. La fel, aceasta evaluează în ce măsură legislația sau politicile contribuie la perpetuarea sau la eliminarea inegalităților de gen. Este deosebit de utilă la proiectarea sau identificarea strategiilor, programelor și proiectelor de cooperare pentru dezvoltare.

De exemplu:

O analiză de gen a unei politici în domeniul schimbărilor climatice naționale, care include măsurile de adaptare și atenuare, poate dezvălui modul în care aceste măsuri au un impact negativ asupra femeilor. Politicile în domeniul schimbărilor climatice și strategiile de reducere radicală a emisiilor și de transformări sociale, au un impact diferențiat asupra femeilor și asupra bărbaților. Aceste politici abordează domenii precum transportul public, accesul indivizilor, al gospodăriilor și al întreprinderilor la energia pură și responsabilitatea acestora în ceea ce privește eficiența energetică, gestionarea și consumul deșeurilor (Williams, 2013).

Analiza la nivel Meso vizează piețele, instituțiile, serviciile, infrastructurile care servesc ca o legătură între legi / politici și oameni, oferindu-le posibilitatea să beneficieze (sau să fie excluși) de efectele politicii: din sistemele de comunicare și transport, din serviciile de sănătate, din educație, din servicii publice descentralizate (venituri, dezvoltare rurală, înregistrarea terenurilor), instituții de credit, piețe și sisteme de extindere.

Acest lucru este deosebit de util în formularea programelor, deoarece evaluează cum rolurile de gen, relațiile și problemele culturale pot influența eficacitatea furnizării de servicii și a altor mecanisme de implementare a politicilor și programelor.

De exemplu:

Analiză de gen a instituțiilor și serviciilor responsabile de sistemele de avertizare timpurie ar putea dezvălui modul în care presupunerea că Avertizarea timpurie este neutră din punct de vedere al genului (gender-neutral) are un impact negativ asupra femeilor. În Bangladesh în 1991, informațiile de avertizare timpurie despre ciclon și inundații au fost transmise de bărbați la bărbați în spații publice, rareori ajungând la femei în mod direct (ICIMOD, 2007).

¹² Tradus și adaptat după THEMATIC BRIEF Gender, climate change disaster risk reduction. EU package, 2015 http://eugender.itcilo.org/toolkit/online/story_content/external_files/TA_Climate.pdf

Analiza la nivel Micro studiază oamenii: femeile și bărbații ca indivizi și diferențele socio-economice dintre gospodării și comunități. Aceasta ia în considerare rolurile, activitățile femeilor și bărbaților și relațiile lor de putere în cadrul gospodăriei și a comunității. La fel, abordează și modul în care acestea influențează capacitățile lor respective de a participa și de a beneficia de programele de dezvoltare. Este deosebit de utilă la formularea, implementarea și monitorizarea programelor.

De exemplu:

Analiza de gen la nivel micro poate demonstra faptul că femeile nu pot înota sau urca în copaci, deoarece astfel de abilități sunt dezvoltate la băieți comparativ cu fetele. Sau ar putea să pară că în timpul dezastrelor, femeile pot să rămână în interiorul casei, deoarece nu li se permite să se deplaseze liber fără însoțirea unei rude de sex masculin sau de soț (UNISDR, 2009).

În contextul Republicii Moldova mai relevante sunt exemplele când mobilitatea femeilor poate fi mai redusă comparativ cu bărbați, deoarece au în îngrijire copii și alte persoane dependente.